

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Rahvusvaheliste suhete instituut

Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Kerstin-Hedvig Martmaa

LIIKMESUS RAHVUSVAHELISTES ORGANISATSIOONIDES
NING ISESEISVA KAITSEVÕIME ARENDAMINE - EESTI
JULGEOLEKUGARANTII

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Holger Mölder

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Kerstin-Hedvig Martmaa . . . . .

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 113341

Üliõpilase e-posti aadress: khmartmaa@gmail.com

Juhendaja: Holger Mölder, PhD

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. JULGEOLEKUPOLIITIKA ALUSED	7
1.1. Julgeolekuteooriad	7
1.2. Julgeolekupoliitilised arengud maailmas	10
1.3. Eesti julgeolekupoliitika alusdokumendid ja nendest tulenevad eesmärgid	13
1.4. Eesti poliitika sõjaohu ennetamiseks	14
2. VÄLISPOLIITILINE TEGEVUS JULGEOLEKU TAGAMISEL	17
2.1. Eesti asend rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas	17
2.2. Riiki ja ühiskonda ähvardavad ohud	18
2.3. NATO ja Eesti	19
2.3.1 NATO kollektiivne kaitse	21
2.4. Euroopa Liit. EL ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika	23
2.5. Teised organisatsioonid	24
3. EESTI ISESEISEV KAITSEVÕIME	26
3.1. Riigikaitse peamised tegevussuunad	27
3.2. Eesti iseseisvast sõjalisest võimest tervikuna	28
4. VÄIKERIIGI KAITSEPOLIITIKA RAKENDUSEST SÕJAOLUKORRAS GRUUSIA NÄITEL	37
KOKKUVÕTE	41
VIIDATUD ALLIKAD	43
SUMMARY	47

ABSTRAKT

Bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida Eesti julgeoleku tagamiseks kasutatavaid meetmeid iseseisva kaitsevõime ning ka rahvusvahelise koostöö näol. Analüüsitakse muutuvaid julgeolekukontseptsioone maailmas ning selle mõju rahvusvahelisele julgeolekule, sealhulgas ka Eesti julgeolekule ning tuuakse välja vajalikud sammud tagamaks jätkusuutlik ja suveräänne Eesti Vabariik. Analüüs põhineb teaduslike artikkelite, raamatute, väljaannete ning Eesti riigi ametlike kaitsepoliitikaga seonduvate põhidokumentide põhjal. Töö koostamiseks kasutatavad uurimismeetodid põhinevad tekstianalüüsil.

Bakalaureusetöös selgub, et tänapäeva pidevalt muutuv julgeolekukeskkond toob kaasa pidevaid uusi ohte, millele vastavalt peab iga riik enda julgeoleku tagamiseks ka oma julgeolekustrateegia ümber kujundama. Ent julgeoleku tagamisel mängib rolli lisaks julgeolekustrateegiatele ning panustamisele iseseisvasse kaitsevõimesse ka rahvusvaheline koostöö, ilma milleta on muutavas julgeolekukeskkonnas aina keerulisem hakkama saada. Kuna keskpunktiks on toodud Eesti, siis analüüsib autor, mis suhtes on omavahel Eesti iseseisev kaitsevõime ja riigi koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Võtmesõnad: Eesti, Riigikaitse, Julgeolekupoliitika, Kaitsepoliitika, NATO, Euroopa Liit, Kaitsevägi, Kaitseliit, Gruusia konflikt

SISSEJUHATUS

Eesti kaitsepoliitilisi prioriteete on viimaste aastate jooksul mõjutanud mitmed tegurid alustades külma sõja lõpuga, mil lagunes Nõukogude Liit ja lõpetades tänapäeva julgeolekuohtudega, mis mõjutavad ühtlasi ka tervet julgeolekuvõrgustikku. Soov tagada oma julgeolek peab olema iga riigi peamiseks eesmärgiks ning koostööd tegevatele riikidele on võimalik pakkuda seeläbi laiemat julgeolekugarantiid. Oluline on siinkohal ka riigi enda iseseisva kaitsevõime olulisus. Samas ei saa riigi julgeolekut tagada üksnes rahvusvahelistele organisatsioonidele tuginedes või ainult iseseisvale kaitsevõimele lootes. Vaja on mõlema komponendi üheaegset olemasolu. Seepärast on oluline Eesti julgeoleku tagamiseks analüüsida nii Eesti iseseisva kaitsevõime arendamise olulisust kui ka rahvusvaheliste organisatsioonidega koostöö tegemist.

Bakalaureusetöö keskendub päevakajalisele temale – muutused ja valikud julgeolekukäsitlustes iseseisva kaitsevõime ja rahvusvahelise koostöö arendamise eesmärgil, mis toovad välja vastavalt vajadusele valitud erinevad meetmed riigi julgeoleku tagamiseks. Samuti käsitleb uurimistöo riigisisese- ja rahvusvahelise julgeoleku koostöö arendamise vajalikkust. Autori eesmärk on analüüsida Eesti riigi panust, tagamaks ja arendamaks iseseisvat kaitsevõimet läbi arengukavade ja strateegiate elluviimise ning osalemise rahvusvahelises koostöös arvestades kaasaegset julgeolekukeskkonda. Töös käsitleb autor eelkõige riigi sõjalist julgeolekut.

Bakalaureusetöö efektiivseks lahendamiseks on autor püstitanud järgnevad uurimisküsimused: Millised julgeolekupoliitilised arengud on maailmas viimase aja jooksul toimunud ning kuidas mõjutavad need julgeolekuküsimusi tänapäeval? Kas riigi julgeoleku tagamiseks piisab ainult rahvusvaheliste organisatsioonide liikmesusest või ainult iseseisvast kaitsevõimest? Kas Eesti saab loota iseseisvale kaitsevõimele või peab siiski kriisiolukorras küsima eelkõige liitlasabi?

Töö jaguneb neljaks peatükiks, kus esimeses annab autor ülevaate julgeolekupoliitilistest teooriatest ja arengutest maailmas ning sealhulgas ka Eesti

julgeolekupoliitika alusdokumentidest. Teises peatükis räägib autor rahvusvaheliste organisatsioonide liikmesuse olulisusest ning mida annab see Eestile, samuti seletab autor lahti Eesti asendi rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas. Kolmandas peatükis on arutletud Eesti iseseisva kaitsevõime erinevatest aspektidest. Neljas ehk viimane peatükk on üles ehitatud Gruusia augustisõja näitel, mis tänu selle rahvusvahelise koostöö puudumisele ja iseseisva kaitsevõime läbikukkumisele on heaks näiteks, miks on vajalik panustada riigi julgeolekusse ning selle arendamisesse.

Bakalaureusetöö koostamisel kasutab autor peamiselt kvalitatiivseid uurimismeetodeid, kus põhirõhk on asetatud akadeemiliste ja uurimuslike tekstide sisulisele analüüsimisele. Samuti on tähtis roll riiklike dokumentide analüüsimisel, nende seas erinevad Eesti riigikaitse strateegiad.

1. JULGEOLEKUPOLIITIKA ALUSED

1.1. Julgeolekuteooriad

Käesolevas töös on lähtunud eelkõige riigi julgeoleku tagamiseks vaja minevast sõjalisest kaitsest ja laiapõhjalisest julgeolekukäsitlusest. Et mõista paremini julgeoleku mõistet, on paslik anda ülevaade julgeolekuteooriate erinevatest külgedest ja nende segunemisest tänu muutuvale julgeolekukeskkonnale.

Pärast Külma sõja lõppu ei saa öelda, et maailma oleks muutunud kohaks, kus puuduvad konfliktid. Rahuaeg on küll kaotanud totaalsed sõjad, kuid on see-eest toonud esiplaanile globaliseerumise, regionaliseerumise, millest lähtuvalt on aina keerulisem määrata julgeoleku konkreetset mõistet. Selle üle on arutlenud nii praktikud kui ka teoreetikud, sealhulgas realistid, liberalistid, konstruktivistid, postmodernistid.

Kui Külma-sõjaaegsetes julgeolekuküsimustes pöörati koolkonnast sõltumata peamine tähelepanu sõjandusele, siis üha enam globaliseeruvast maailmas üritati vältida kitsast militaaraspekti ja suund pandi laiemale kontseptsioonile, kust oli soov viia peamine rõhk militaarküsimustelt ka teistesse valdkondadesse. Sellest tulenevalt jagati julgeolekukontseptsioon eraldi tasanditeks, alustades laiemast ning lõpetades kitsama valdkonnaga - globaalne, rahvusvaheline, regionaalne, individuaalne. Individuaalne julgeolek on siinkohal olnud uuenenud julgeolekukäsitluse peamiseks punktiks ning pluralistide ja sotsiaalkonstruktivistide arutluste keskseks teemaks, mille teooria kohaselt saab olla maailma julgeoleku objektiks vaid indiviid (Hough 2004, 8). Pidevalt uuenevad rahvusvahelised tingimused löid samas põhjuse julgeolekut aina uuesti määratlema. Julgeoleku laiendamist mitmetele eluvaldkondadele tähendas sellega keerulisemalt toimetulemist ja see omakorda julgeoleku kaugenemist - sellisel arvamusel olid traditsionalistid, kes pooldasid sõjalise faktori olulisust julgeoleku tagamisel ja lisades, et oluline on eristada valdkonnad, mis seavad ohtu riigi julgeoleku ja tegeleda nende ohtudega esmajärjekorras (Walt 1991, 212).

Vanemate julgeolekukäsitluste all saab silmas pidada realismi ning liberalismi. Realistide seisukohale vastavalt on riigid rahvusvahelise süsteemi kõige olulisemad tegutsejad. Kuna eksisteerib agressiivsete eesmärkidega sõjakaid riike, on riigi kõige tähtsamaks motiiviks realistide arvates julgeoleku tagamine. Autor nõustub antud seisukohaga, sest agressiivsete riikide vastu ei aita diplomaatia, vaid vastuhakk, kas siis läbi heidutuse või sõjaliste sammude. On tähtis analüüsida riigi võimalusi julgeoleku tagamiseks. Riigi peamiseks kohustuseks on tagada ennekõike enda heaolu ning julgeolek (Donnelly 1996). Riik on realistide arvates julgeoleku tagamisel keskpunktis sellepärast, et riigil on sõjalise jõu moodustamise ning selle suunamise võim. Suhtes teiste riikidega, tuleb sõjaline jõud kasuks nii enda julgeoleku tagamisel kui ka heidutuspoliitika rakendamisel. Sõjalise jõu mõju oleneb sellest, millised on riikide vastastikused jõusuhted. Kui riigid on sõjaliselt võrdväärsed, ei ole tõenäoline, et riigid omavahel sõdima hakkaksid.

Julgeolekupoliitikas vastandub realism liberalismile, mis ei pea sõjalist jõudu kaasaegses maailmas efektiivseks, pannes rõhu healole mitte julgeolekule, väärtustatakse ühiseid moraalseid väärtuseid ning majanduslikku koostööd läbi rahumeelse konflikti lahendamise (Burchill et al., 1996). Teooria keskmeks on indiviid, eesmärgiks koostöö rahvusvahelistes suhtes ning jõudude tasakaal. Jõudude tasakaalul on kaks vormi. Esiteks, lihtne jõudude tasakaal, kus omavahel on seotud kaks riiki, kelle sõjaline võimsus on enam-vähem võrdne. Seega on tõenäoline, et riigid ei hakka omavahel sõdima. Eeliseks on see, et tagatud on rahumeelne ja stabiilne süsteem. Teiseks, kompleksne jõudude tasakaal, kus omavahel on seotud rohkem kui kaks riiki. Selle eesmärgiks on saavutada ülemvõim ning vältida teiste riikide ülemvõimu alla sattumist.

Koolkonnast sõltumata on julgeolek läbi ajaloo olnud populaarne teema, mida analüüsida ning millele on soov konkreetsem definitsiooni panna. Ometi pole see otseselt õnnestunud, sest erinevate teoreetikute ning koolkondade ning ka aja mõjul on julgeoleku definitsioon vaid laienenud. Kui praktilisest vajadusest tingituna oli Külma sõja ajal julgeolekuanalüüsi keskmes toimetulek tuuma- ja laiaulatusliku konventsionaalse sõja korral, siis külma sõja lõppedes see vajadus aga kadus ja julgeolekut hakati käsitlema üha laiemas spektris.

Külma sõja järgselt välja kujunenud Kopenhaageni koolkonna julgeolekustamise/julgeolekutustamise (*securitization/desecuritation*) teooria rajaneb ohtude intensiivsuse ja problemaatilisuse määratlemisel, tehes seda ohtusid just julgeolekuprobleemidena käsitledes, mitte objektiivselt hinnataval tõsiasjadel. Teisisõnu

sõnastatakse teatud küsimus julgeolekuküsimusena, kutsudes selle nii julgeolekuprobleemina ellu. Ka Frankfurdi koolkonnale tuginenud kriitilised julgeolekuanalüütikud ei pidanud enam külma sõja järgselt traditsioonilisi riigi- ja sõjalise sektori keskseid käsitusi adekvaatseteks. Julgeoleku käsitlemine lahutati võimust ja selle traditsioonilistest kandjatest – julgeoleku keskmesse tõsteti sotsiaalsed probleemid ja ebavõrdsus. Pariisi koolkond keskendub aga seevastu julgeoleku elluviijatele, kes oma teadmiste tõttu omavad võimu ohtude ja riskide piiritlemisel. Ehk et julgeoleku elluviijad ei tegele ainult julgeoleku probleemide haldamise ja menetlemisega, vaid ka nende määratlemisega julgeolekuprobleemidena, mis annab alust professionaalide tegevuse analüüsimiseks. (Mälksoo 2009, 1773-1776)

Muutuv julgeolekukeskkond ja laiapõhjaline julgeolekukäsitus toovad siinkohal esile lisaks riigikesksusele ja jõudude vahekorra tähtsustamisele ka riigisiseseid tegureid ja indiviidi tähtsuse julgeoleku tagamisel. Ei rõhuta enam nii palju ainult julgeoleku peale, vaid tähtsustatakse ka üldist heaolu ning indiviidi. Sõjalise jõu olemasolu ei peeta riigiti olulisimaks - tähtis on küll riigi kaitsevõime olemasolu, kuid konflikte üritatakse lahendada eelkõige rahumeelselt ning diplomaatiliselt. „Diplomaatiat võib mõista kui jõu piiramise kunsti“ (Cooper 2004, 83). Just sellele on liberalismis rõhk pandud ning selle mõju on tunda ka tänapäeva julgeolekupoliitikas.

Üks tuntumaid lääne julgeoleku-teoreetikuid Barry Buzan väitis, et julgeoleku definitsiooni puhul segunevad ideoloogilised elemendid ning moraal, mis tekitavad olukorra, kus ratsionaalsed individid ei suuda kunagi kokkuleppele jõuda, sest nii moraal kui ideoloogia on need valdkonnad, milles on kõige raskem läbi rääkida ja ühist keelt leida ning neid teemasid üldjuhul läbirääkimisprotsessides välditakse (Buzan 1991, 65). Lisaks moraalsetele ja ideoloogilistele elementidele käsitlevad tänapäevased julgeolekuteooriad ka poliitilisi, sotsiaal-majanduslikke, keskkonnaalaseid ja virtuaalseid tahke. Uuenduslikud käsitlused on kohanud küll vastuseisu, kuid siiski peaks erinevate käsitluste levik omama positiivseid tagajärgi, kuna erinevate käsitluste olemasolu eeldab julgeoleku elluviijatelt suuremat põhjalikkust ja vastutust oma ideede elluviimisel.

Julgeolekupoliitilised arengud maailmas toovad kaasa uued lähenemised julgeolekule. Aina keerulisem on ühitada riigi käitumist konkreetse julgeolekuteooriaga. Pigem koosneb riigi julgeolekukontseptsioon segunenud teooriatest, sest igal riigil on erinevad sotsiaal-poliitilised vajadused ja võimalused, erinev ohu tunnetus, geograafiline asend, loodusressursid, rahvusvahelise süsteemi struktuur. Nendest muutujatest lähtuvalt teeb iga riik

oma valiku julgeolekupoliitilisel tasandil, kas lähtudes ühest kindlast teooriast või valides välja erinevatest julgeolekuteooriatest teatud punktid, mille järgimine riigile kasu tooks.

1.2. Julgeolekupoliitilised arengud maailmas

Pidevalt teisenev julgeolekukeskkond sunnib muutma julgeolekupoliitilisi vaateid ning sihte. Tänu muutuvale julgeolekukeskkonnale kujundub ümber vastavalt ajale ja vajadusele ka julgeolekukontseptsioon, kus vastavalt ümber kujunenud ootustele ning nõudmistele realiseeritakse uued lähenemised. Riike ning nende tegevust mõjutab tänapäeval just globaliseerumine. Võib arvata, et üleilmastumine toob oma rahvusvahelise ühtekuuluvustundega kaasa sisemise rahu ning külluse ajastu, mis asendab varasema rivaalitseva ja agressiivse jõudude tasakaalu poliitika. Samas ohustab globaliseerumine riigi sõltumatust, uskumusi ja ka tulevikuväljavaateid. Siit omakorda oleneb just üleilmastumisest ning riigi ja ühiskonna suhtumisest sellesse, kuidas paneb valitus paika strateegiad riigi julgeoleku tagamisel. Riigikaitse valdkonnas on nii-öelda „piirideta maailm“ saanud määravaks faktoriks julgeolekupoliitiliste otsuste tegemisel.

Külma sõja lõppu võib lugeda julgeoleku mõiste avardamiseks. Ähvardavate ohtude nähtav kahanemine tõi esile varasemalt vähem tajutud nii-öelda pehmemad ohud, milleks olid näiteks inimõiguste rikkumine, illegaalne immigratsioon, sotsiaalmajanduslik arengupeetus. Julgeolekuuuringus hakati seejärel tähelepanu pöörama mõiste laiendamisele. (Mälksoo 2009, 1768) Enam ei saanud rääkida julgeolekust kui ühest kindlast aspektist. Muutuv julgeolekukeskkond omab erinevaid vaateid julgeolekupoliitika õigest ideest. Seetõttu esineb julgeolekuteooriate segunemist ning seda vastavalt riigile ja ajale. See omakorda muudabki kogu julgeolekukeskkonna kompleksseks ning keeruliseks. Mõni riik peab paremaks lähtuda täielikult realistlikust julgeolekukäsitlusest, eesmärgiga tagada enda julgeolek, riiklik järjepidevus ja ülemvõim. Teine riik jällegi kaldub liberaalse julgeolekukäsitluse poole, mis arvab, et riikide peamiseks eesmärgiks peaks olema ennekõike heaolu mitte julgeolek.

Tuues esile julgeolekupoliitilised arengud maailmas, saab tuua näiteid modernsest ja postmodernsest julgeolekukäsitlusest. Modernne ehk vana julgeolekukäsitlus peab silmas absoluutset julgeolekut, omades kindlat vaenlast ja jagamatut julgeolekut, kus vägivald oli

läbi kalkuleeritud ning mure oodatud. Rõhk selles julgeolekukontseptsioonis on relvadel ning sõjalistel küsimustel. Modernne julgeolekukäsitlus peab oluliseks suveräänsust ning sõltumatust teistest riikidest. Julgeolekukäsitluses tähendab see piiride puutumatus ja iseseisvalt probleemiga tegelemist. Postmodernne ehk uus julgeolekukäsitlus tähtsustab see-eest suhtelist julgeolekut, kus see on jagatud ning puudub konkreetne oponent (Joenniemi 1994; Veebel, Riim 2004, 7). Sõda postmodernses julgeolekukäsitluses on pigem ootamatu ning kontrollimatu konflikt. Rõhk pole riigil nagu modernses julgeolekukontseptsioonis, vaid on ka indiviidil ja sotsiaalmajanduslikel küsimustel. Postmodernse väite kohaselt peaksid sõjandusplaanid teenima süsteemi kui tervikut. See tähendab pigem sõltuvust teistest riikidest ja koostööd, kus väärtustatakse rahvusvahelist õigust ning julgeolekut, pidades oluliseks lisaks oma tavapärasele ülesannetele ka rahvusvahelisi koostööülesandeid, samuti valmisolekut asümmeetriliste ohtude kõrvaldamiseks. Modernne käsitlus seevastu on traditsiooniline ja konventsionaalsem, pidades rahvuslikke ülesandeid koostööülesannetest tähtsamaks ning keskendudes pigem sümmeetrilistele ohtudele. Silmnähtav erinevus seisneb modernistide kalduvuses koondada tähelepanu mitte süsteemi, vaid riigi ja tema vahetute huvide kaitsmisele.

Võib arvata, et globaliseerumine toob kaasa rahvusvahelise ühtekuuluvustunde. Postmodernse julgeolekukäsitluse järgi saab ühtekuuluvustunne juurde veel rahvusvahelise julgeoleku. Autor arvab, et tegelikult muudab globaliseerumine ning piiride hämasus julgeolekuküsimused vaid keerulisemaks, sest esiteks riigid mitte ei kaota oskuse seista enda eest iseseisvalt, vaid motivatsioon ja suutlikkus seda teha väheneb. Koostöö ja liitlase abi hakkab tunduma lihtsa väljapääsuna. Seega võib postmodernne mõtteviis julgeolekuhuvide inimeste teadvuses tagaplaanile viia ning seeläbi muutub riik vähemoluliseks (Cooper 2004, 76). Julgeolekuhuvide kadumine muudab riigi rohkem sõltuvaks rahvusvahelistest organisatsioonidest, mis riiki kokkuvõttes nõrgestab. Teiseks lõdvendavad riigid läbi globaliseerumise ka oma piire teiste koostööd tegevate riikide jaoks. Siin tekib aga probleem. Piirid ei muutu lõdvemaks mitte ainult koostööriikide jaoks, vaid on kergemini ületatavad ka teistele riikidele. Kuna piirid muutuvad aina hägusamaks, siis ei lõpe meie julgeolekupiirid enam ammu meie enda riigi piiridel. Julgeolekupiirid on aina globaalsemad ning meile avaldab mõju näiteks see, mis toimub nii Ida-Euroopas, Lähis-Idas kui Põhja-Aafrikas.

Rahvusvahelise julgeolekukeskkonna lahutamatu osa on ka Eesti ja sellepärast on tähtis defineerida Eesti julgeolekukontseptsioon - on see pigem modernse või postmodernse

käsitlusega. Eestit võib lugeda kaitse- ja julgeolekukäsitluse kohaselt postmodernseks riigiks seetõttu, et riikidevahelise koostöö kaudu proovitakse saavutada paremaid kaitsepoliitilisi tulemusi ja suurendada kaitsevõimet. See ei välista aga iseseisva kaitsevõime vajalikkust.

Kindlaks on vaja ka teha teiste riikide julgeolekuprioriteetid ning toimimisala, eriti meid ümbritsevate riikide oma. Teades naaberriikide julgeolekukontseptsioone, on võimalik seda enda riigi kasuks kasutada, tehes vajalikke samme ning plaane julgeoleku tagamiseks. Siinkohal peab autor silmas Venemaad, sest segadus ja julgeolekukontseptsioonist arusaamise erinevus mõjutab nii Eesti julgeolekukliimat kui ka näiteks Soomet ja Rootsit. Autor on arvamusel, et olles suurriigi naaber, on väikesel riigil nagu Eesti julgeolekupuudus juba enda olemuses, mistõttu on seda olulisem sellele arendamisele panustada.

Kuna prioriteetid muutuvad ühiskonna arenguga ja iga riik tajub oma ohte erinevalt, siis võib näiteks suveräänsus ja sõjaline oht (modernse julgeolekukäsitluse omadused) olla riigi jaoks palju tähtsamal kohal kui näiteks keskkonnaoht (postmodernne julgeolekukäsitlus). See viitab taas erinevatele julgeolekukontseptsioonidele maailmas. Läbi erinevate riikide julgeolekuprioriteetide defineerimise on lihtsam selgeks teha osapoolte käitumismallid ning seeläbi on samuti lihtsam ka näiteks ohtu ennetada (Veebel, Riim 2004).

Maria Mälksoo (2008, 32) toob välja, et tänapäeva julgeolekukäsitlus on suuresti segunenud vana julgeolekukäsitluse ja uute julgeolekuprobleemide vahel. Riigid hoiavad ühes käes modernset käsitlust ja teises käes postmodernset käsitlust, soovides hoida rahvusvahelist koostööd ja õigust jõudsana, kuid samas nähes, et riigi sõltumatus, iseseisev kaitsevõime ja planeeritud sõjaline tegevus on riigi julgeoleku tagamisel samamoodi olulised, kui isegi mitte olulisemad. Siinkohal on artiklis heaks näiteks toodud Venemaa, kelle sammud on jätnud rahvusvahelises julgeolekus jäljed, mis näitavad, et ainult postmodernset julgeolekukäsitlusest konfliktide lahendamisel ei piisa. (Mälksoo 2008, 32) Selle järel võib väita, et edukas julgeolekukontseptsioon on oma vastase tundmine ning sellele vastavalt ka oma plaanide paikapanemine, kasutades käsikäes nii modernset kui ka postmodernset julgeolekukäsitlust.

Autor väidab, et Eesti julgeolekukontseptsioonis on oluline kogu julgeolekusüsteemi tõhus kaitse, kus ei panda rõhku ainult reageerivale kaitsele, vaid ka ennetavale. Ennetav kaitse nõuab siinkohal rahvusvahelise julgeolekukeskkonna pidevalt arendamist vastavalt ajale ja vajadusele. See peaks siduma nii diplomaatia kui ka sõjanduse. Muutuva julgeolekukeskkonna tõttu on autor arusaamal, et tõhusa julgeolekukontseptsiooni tagamiseks

on Eestil vajalik kasutada nii modernse kui ka postmodernse julgeolekukäsitluse omadusi ja neid sättida vastavalt olukorrale ja vajadusele. Suurriigile vastu astudes on peale rahvusvahelise koostöö ja liitlastele lootmisele tähtis ka riigi enda sõjaline tugevus ja valmisolek astuda oma riigi kaitseks konflikti. Muidugi on suurriigile vastu astudes siinkohal suureks puuduseks väikeriigi enda suurus ja selle jõudude suurus. Samas ei ole võim sõltuv ainult riigi ressurssidest. Lisaks riigi sõjalisele ettevalmistusele ning valmisolekule on tarvis suurendada pidevalt ka rahva teadlikkust. Tähtis on, et rahvas omaks tahet ning soovi neid ressursse kasutada. Oluline on suurendada riigi ning selle elanike soovi kaitsta oma riiki ning kasutada vajadusel riigile omaseid ressursse. Et ressursid oleksid nii-öelda õigel ajal õiges kohas, siis peab Eesti paika panema julgeolekupoliitika alusdokumendid ja nendest tulenevad eesmärgid, mis oleks Eesti riigi julgeoleku tagamise alustalaks.

1.3. Eesti julgeolekupoliitika alusdokumendid ja nendest tulenevad eesmärgid

Riigikaitse strateegia 2010 on riigikaitse alusdokument, milles on paika pandud kaitsepoliitika teostamiseks vajalikud punktid. See tugineb Riigikogus 2010. aastal heaks kiidetud „Eesti julgeolekupoliitika alustele“.

Julgeolekupoliitika alustel on mitu eesmärki. Esiteks on see riigi julgeolekukeskkonna ja ohtude terviklik ning pidevalt uuenev ülevaade, omades tegevuskava riigi julgeoleku tagamiseks (Eesti julgeolekupoliitika alused 2010). Julgeolekupoliitika alusdokumendid näitavad üleüldiselt riigi tõekspidamisi, julgeolekupoliitilist seisut ja valmisolekut riigi julgeolekut tagama. Sellepärast võib juba puhtalt julgeolekupoliitika alusdokumentide omamine mõjuda kui heidutus, läbi mille näitab riik, et selle kaitsepoliitilised eesmärgid on pandud paika, riik seisab oma julgeoleku ja suveräänsuse eest ning on koostanud üksikasjalised arengu- ja tegevuskavad, mis tagavad riigi iseseisvuse ja aitavad vajadusel vastu astuda ka agressorile.

Eesti sõjaline julgeolek on osa rahvusvahelisest julgeolekust, sellepärast on ka käesoleva strateegia peamine eesmärk muuta Eesti riigikaitse korraldus vastavalt julgeolekukeskkonna muutustele. Strateegia tegeleb riigikaitse nende tegevussuundadega, mis on seotud valmistumisega Eesti-vastase sõjalise rünnaku tõrjumiseks ning lähtub arusaamast, et väline

sõjaohu võib varases staadiumis ilmned ka mittesõjalise survena. See suurendab panustamist lisaks sõjalise ohu ennetamisele ka muude Eesti vastu suunatud tahtlike tegevuste peatamisele. Näiteks agressori poolt tulev propaganda, mis näitab Eestit halvas valguses, on mittesõjaline surve ja külvab üles probleemi nii poliitilisel tasandil kui ka kodanike hulgas. See omakorda suurendab üleüldist vastasseisu ja annab vaid hoogu suurema konflikti tekkele.

Tänaasel päeval loetakse pealetungiks kõiki rünnakuid, mis toovad endaga kaasa sõjalise rünnakuga võrreldava kahju riigi iseseisvusele või territoriaalsele terviklikkusele (Riigikaitse arengukava 2013-2022). Näiteks saab käsitleda sõjalise rünnakuna Venemaa propagandamasina ning eriväelaste võimalikke agiteerimis- ja saboteerimisaktsioone Ida-Virumaal, eesmärgiga luua autonoomne üksus Eesti riigipiirides, mis analoogselt Krimmiga võiks tahta liituda Vene Föderatsiooniga. See oleks otsene oht Eesti territoriaalsele terviklikkusele ning on oluline, et Eesti käsitleks juba varases staadiumis Eesti vastu suunatud tahtlike tegevusi kui sõjaohu.

1.4. Eesti poliitika sõjaohu ennetamiseks

Arengukavad ja strateegiad panevad paika Eesti poliitika sõjaohu ennetamiseks ja sõjaajal käitumiseks. Erinevad strateegiad ja meetmeid rakendatakse nii üksikuna kui ka koostöös teistega ja arendatakse vastavalt julgeolekumuutustele maailmas. Rolli mängivad ka ministeeriumid, kes oma otsuste tegemisel arvestavad riigikaitse vajadustega ning panevad selle põhjal kirja arengukavad ja strateegiad, mis toetaksid riigikaitse üldist arengut ning julgeoleku tagamist Eestis.

Eesti ajalooline taust ja Venemaa hiljutised agressiivsed sammud Ukrainas, sealhulgas Krimmis muudavad Eesti julgeolekustaatuset ebakindlamaks. See annab põhjust jälgida muutuvaid globaalseid ja regionaalseid julgeolekuarenguid ning tõstab huvi mis tahes konfliktide ennetamise ja lahendamise meetodite vastu. Spruds ja Bukovskis (2014, 6) toovad oma artiklis välja Krimmi annekteerimise põhjused: NATO laienemine nõukogudeaegsetele aladele äratas Venemaal tähelepanu, sest läbi NATO laienemise väheneb Venemaa poliitiline ja majanduslik kontroll nii maailmas kui ka selle piirkonna üle.

See tõestab, et juba ainult agressiivne naaberriik sunnib riigil hoidma silma peal kõikidel julgeolekuarengutel maailmas ja paneb meid panustama nii rahvusvahelisele koostööle kui ka

sõjalisele riigikaitsele, kindlustamaks enda julgeolekut. Olles väikeriik, vähendab suur ning agressiivne naaberriik iseseisva kaitsevõime üleüldist kasulikkust. Isegi kui panustame iseseisvale kaitsevõimele maksimaalselt, ei ole üksi siiski võimalik astuda konflikti suurriigiga nii, et väljume sellest konfliktist võitjana. Muidugi oleneb konflikti tulem ka agressorriigi julgeolekupoliitikast ja strateegiast. Siinkohal on taas oluline tunda agressorit ja milline on tema julgeolekukäsitlus. Läbi taustauuringu saab teada, millist meetet peaks kasutama, kas riigid on võimelised lahendama probleeme diplomaatiliselt või on tarvilik kasutada sõjalist meetet. Sõjalise meetme korral muutub selline väikeriik nagu Eesti üpris nõrgaks ja sellepärast on Eestile oluline teha koostööd rahvusvaheliste organisatsioonidega, kes ulatavad vajalikul hetkel oma abikäe.

Väikeriikide julgeolekupoliitikas mängib suurt rolli rahvusvaheline koostöö, kus ohu korral liitlasabist kasu on. See on üks põhiline viis, kuidas tasakaalustada oma sõjalise võimsuse puudujääke. Läbi liikmesuse rahvusvahelistes organisatsioonides on Eestil võimalik olla kursis julgeolekuarengutega maailmas, näidata välja huvi konfliktide ennetamisele ja nende eemaldamisele ning seeläbi saada vastu ka ise abi, juhul kui seda peaks vaja minema. Liikmesus nii NATO-s kui ka Euroopa Liidus on seetõttu ühed peamised sammud aitamaks ennetada sõjaohu. Lisaks liikmesusele eelnimetatud organisatsioonides, paneb Eesti rõhku ka iseseisva kaitsevõime edendamisele.

Eesti riigikaitse ja sõjaohu ennetamise peamiseks ülesandeks on, et Eesti oleks võimeline end vajadusel kaitsma. Selle eelduseks on ka Eesti kodanike soov kaitsta oma riiki ning ühiskonda. Kaitsetahtele annab jõudu eneseteadvus ning eneseusk, mida Eesti riik jätkusuutlikult oma rahvasse sisendama peaks. Eesti on küll valmis kaitsma end igas olukorras, kuid kui riik peaks mingil põhjusel kaotama kontrolli toimuva üle, on oluline, et just rahvas suudaks osutada vastupanu seni, kuni riik võtab juhtimise üle või kuni saavad liitlased (Riigikaitse strateegia 2010, § 18). 2010. aasta Eesti julgeolekupoliitika raamdokument „Eesti julgeolekupoliitika alused“ paneb seega rõhku ka kodanikuühiskonna rollile julgeoleku tugevdamisele. Riigi vastutus siinkohal ei kao ega muutu vähem tähtsamaks. Tugev kodanik teeb tugeva riigi ning ühiskonna roll ja panus kaitsevõimesse annavad julgeolekuvaldkondades juurde palju kaalu, mille läbi on julgeoleku tagamine tõhusam.

On ilmne, et Eesti sõjalised ressursid ei anna Eestile julgeolekupoliitikas suuremat rolli, sest need on liiga vähesed. Eesti tundub vastama sõjaliselt nõrga riigi põhitingimustele,

tähendades, et Eesti on riik, kes ei suuda ennast väliste jõudude vastu kaitsta iseenda jõuga, vaid on seega suuresti või täielikult sõltuv välisest abist.

Seepärast on Eesti tegevussuunad sõjaohu ennetamiseks ja üleüldiseks julgeoleku tagamiseks nii välis-, kaitse- kui ka turvalisuspoliitilised. Esimesega soovib Eesti saavutada soodsat rahvusvahelist keskkonda oma rahvusvahelise seisundi ja julgeoleku kindlustamiseks. Lisaks sõjaliste võimete panustamisega rahvusvahelises kriisiohjes, panustab Eesti tsiviilvahendite ning arenguabiga. Kaitsepoliitika kontekstis on endiselt peamisel kohal sõjalise ohu ennetamine ning selle tõrjumine. See hõlmab riigikaitse kavandamist ja koordineerimist, kus olulisel kohal on rahvusvaheline koostöö ja rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel osalemised. (Lindström 2010) Eesti kaitsepoliitika räägib viimastel aastatel veel lõimumisest ning liitlassuhetele rajatud heidutustaktikast. Läbi aegade on väikeriigid püüdnud heidutada viisil, kus lubatakse potentsiaalsele ründajale, et võimalik rünnak läheb viimasele palju maksma. Omades n.ö väikeriigi mentaliteeti, on just liitlassuhted ja heidutustaktika üheks Eesti suurimaks julgeolekugarantii tagamise viisiks. Kolmandaks on julgeoleku tagamisel olulisel kohal turvalisuspoliitika, mis peab rõhu elukeskkonna tagamisele ja ohtude ennetamisele. Tähtis on õigeaegne reageerimine ja valmisolek nende tagajärgede leevendamiseks. Et tagada turvalisust, on vaja kodanikuühiskonna ühist ja eesmärgistatud tegevust. Siinkohal on olulised nii riigisisene koostöö edendus kui ka rahvusvahelise koostöö tõhustamine.

Julgeolekuohud on aina lihtsamad tekkima ning nende ärahoidmine valmistab nii riigisisel kui ka rahvusvahelisel tasandil aina enam raskusi. See-eest on võimalik julgeolekut kindlustada. Selleks on tarvis teha nii rahvusvahelist kui ka riigisisest koostööd. Tsiviil-militaarkoostöö tõhustamine ja vahendite ning võimete ristkasutus riiki ähvardavate ohtude ennetamiseks ja tõrjumiseks aitab julgeolekut tõhustada ilma täiendavaid suuri ressursse kaasamata. Ka kodanikuühiskonna kaasamine paljudes julgeolekuvaldkondades pakub uusi ja täiendavaid võimalusi. (Lindström 2010) Julgeolekuohud mitte ei teki lihtsalt vaid ka muutuvad. Seda enam on oluline panustada rahvusvahelisse koostöösse, et mõista paremini tekkivaid ohte ning selle najal enda julgeoleku strateegiaid muuta. Samamoodi nagu riik panustab teiste riikidega kontaktis olemisele, on tähtis hoida kursis ka kodanikke, sest kodanikkonna kaasamine julgeolekuvaldkondadesse mitte ainult ei suurenda üleüldist teadlikkust, vaid annab panuse ka julgeoleku ja kaitsetahte levikule Eesti siseselt.

2. VÄLISPOLIITILINE TEGEVUS JULGEOLEKU TAGAMISEL

2.1. Eesti asend rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas

Rahvusvahelise tegevuse eesmärk on kehtestada end rahvusvahelise koostöö vallas ning näidata välja huvi üleüldise julgeolekukeskkonna arengu vastu. Eesti soovib luua nii oma territooriumil kui ka rahvusvahelises keskkonnas sellised tingimused, et need toetaksid vajadusel kollektiivkaitse rakendumist. Panustame samuti kriisiohje arendusse ning vajadusel selle rakendamisele rahvusvaheliselt. Rahvusvaheline koostöö ja ettevalmistus on kõige paremini saavutatav õigete poliitiliste ettevalmistuste abil, Eesti puhul on nendeks arengukavad ning strateegiad. Muutuv julgeolekukeskkond paneb muutma ka arengukavasid ning riigi plaane julgeoleku tagamisel, seetõttu sõltub Eesti julgeolek suuresti rahvusvahelisest julgeolekuolukorrast. Sest panustame kollektiivkaitsesse ja võtame osa ELi kriisiohjest, saame ka vajadusel ise kollektiivkaitsesest osa.

Rahvusvahelist julgeolekukeskkonda mõjutab Eesti kontekstis näiteks Välisministeerium, mis koordineerib Riigikaitse rahvusvahelise tegevuse osas Eesti tegevust NATO ja Euroopa Liidus. Eesmärgiks on Eesti huvide esindamine suhetes liitlaste ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Samuti koordineerib Välisministeerium Eesti osalemist rahvusvahelistel operatsioonidel ja juhib vajalike tsiviilvõimete loomist, vajadusel ka nendega panustamist. Veel on Välisministeeriumil oluline ülesanne tagada kodanike kaitse teistes riikides ning luua vajadusel võimalused nende kodumaale naasmiseks. (Riigikaitse strateegia 2010, § 65) Välisministeeriumi panus riigi esindamisel ja rahva kaitsmisel on suur. Läbimõeldud ja kindlad poliitilised sammud asetavad Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas kohale, kust on võimalik nii jälgida julgeolekumuudatusi kui ka nendest vajalikud järeldused teha, et kindlustada enda riigi julgeolekukeskkond.

Lisaks Välisministeeriumile on samuti oma panus Kaitseministeeriumil, mis osaleb Riigikaitse rahvusvahelise tegevuse osas kollektiivkaitse- ja kriisiohjepoliitika väljatöötamises ja elluviimises. Osa võetakse NATO ja ELi julgeoleku- ja kaitsepoliitilisest

otsustusprotsessist ning panustatakse NATO ja Euroopa Liidu ühise kaitse- ja julgeolekupoliitika institutsioonide töösse. (Kaitsepoliitika. – Kaitseministeeriumi kodulehekülg)

2.2. Riiki ja ühiskonda ähvardavad ohud

Kuigi Eesti julgeolek on NATO ja Euroopa Liidu liikmena pigem kindlustatud, siis pole siiski ohud kadunud ja julgeolekukeskkond on muutunud keerukamaks ning vähem ennustatavaks.

Euroopa Liit peab kaitsma näiteks inimõiguste tagamise ja nende austamise, indiviidi vabaduse, demokraatia väärtuste tagamist. Veel saab julgeolekuohtudeks lugeda rahvusvahelisi kriise, rahvusvahelise terrorismi ohtu, sõjalise konflikti ohtu, organiseeritud kuritegevust, illegaalset kaubandust, terrorismi, infosõda. Kui eelnevad ohud puudutavad meid kõiki ja alati, siis lisandub igal riigil eraldi veel oma nimekiri ohtudest, mis ähvardavad just seda konkreetset riiki. Eesti julgeolek on lahutamatult seotud maailmas toimuvaga. Eelkõige sõltuvad need Euro-Atlandi piirkonna julgeolekuolukorrast. Eesti puhul võib rääkida mitmest punktist, mis on nii otseselt kui ka kaudselt meie julgeolekuohtudeks.

Esiteks, venemeelne kontingent Eestis ning läbi selle Eesti terviklikkuse eiramine. See annab Venemaale juurde pidevaid põhjuseid, miks sekkuda Eesti poliitikasse. Venemaa on kasutanud oma propagandakampaanias argumendina vene vähemuse kiusamist nii Eesti kui ka Lätis. Seeläbi on soovitud nõrgestada nende riikide valitsust ning diskrediteerida mõlemat riiki (Liik 2005). Vene Föderatsioon on ammu näidanud üles suurt huvi kehtestada taas oma mõjusfäärid ning tugevdada oma mõjuvõimu Euroopa julgeoleku üle (Bullough 2014). Seda soovi ei näita ta välja mitte ainult Eesti kaudu, vaid näiteid saab tuua ka Ukraina ja Gruusia najal (Spruds, Bukovskis 2014, 4).

Juba ajaloolised põhjused panevad eestlaseid Venemaa samme jälgima ning võtma neid kui meeldetuletust, et omame naabrit, keda arvestades tema hilised poliitilisi samme, võib kutsuda agressiivseks suurriigiks, kelle eesmärk on kehtestada enda võim ja positsioon maailmakaardil. Ka Eesti julgeolekupoliitika aluste dokument raamistab Venemaa sõjalist jõudu kasutavaks naaberriigiks: „Venemaa määratleb oma huve suurriikliku seisundi taastamise eesmärgist lähtudes ega hoidu kohati teravast vastandumisest teistele riikidele.“

(Eesti julgeolekupoliitika alused 2010). See seab Venemaa ohuks Eesti riigile ning meie julgeoleku tagamisele. Kaitsevõime ei tähenda üksnes sõjalist kaitsevõimet, vaid ka vastuseisu Venemaa poolsele propaganda laviinile venelaste õiguste rikkumise suhtes, mis samuti õhnestab riigi identiteeti.

Riigivõim sõltub kodustest toetajatest. Kui varem puudutas riigi poliitika pikka aega peamiselt välis- ja kaitseküsimusi ning siseasjad said tähelepanu ainult lähtuvalt vajadusest, siis nüüdseks on sisepoliitika valdkonna olulisus kasvanud välispoliitika olulisuse tasemele (Cooper 2004, 97). Väikeriigi sisepoliitika võib kergesti muutuda ka riigi välispoliitikaks. Välispoliitika on riigi sisepoliitika tulem ja seetõttu on oluline tagada siseriiklik stabiilsus. Kui probleemile õigeaegselt ei reageerita, võib algselt madala intensiivsusega probleem eskaleeruda Eesti julgeolekut ohustavaks kriisiks. Sellepärast on siseriiklik ebastabiilsus Eesti riigi järgmiseks ohuks. Koordineeritud väline surve võib Eesti julgeolekut otseselt ohustada eelkõige juhul, kui riigi sees esineb pingeid, mida saab väljastpoolt mõjutades võimendada. Sõjalised konfliktid hõlmavad nüüdseks nii oma ettevalmistavas kui ka aktiivses faasis jõuliste mittesõjaliste meetmete kasutamist. Sellises keskkonnas võimaldab riigi julgeolekut tagada vaid riigikaitse lai käsitus, mis hõlmab ka mittesõjalist tegevust ja eeldab tugevat sisejulgeolekut.

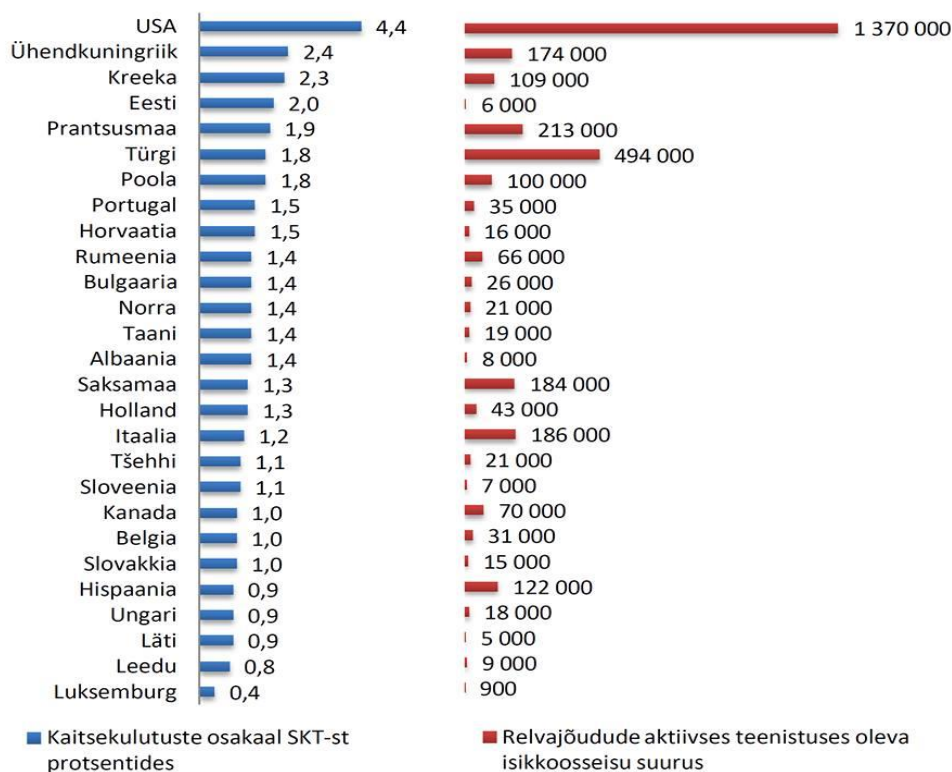
Riigikaitset mõjutavad mittesõjalised julgeolekuohud võivad realiseeruda näiteks Eesti rahvusvahelise maine kahjustamisena, Eesti julgeolekut kindlustavate organisatsioonide ja liitlassuhete nõrgenemisena, ühiskonna jätkusuutlikkuse alustagedeks olevate energia-, info- ja sidesüsteemide ründamisena ning Eesti kultuuriruumi elujõulisuse või ühiskonna sidususe nõrgenemisena. Need ohud võivad ilmneda koordineeritud välise survena. Avatud ühiskonda saab haavata propaganda ja muu mittesõjalise mõjutustegevusega. (Riigikaitse strateegia 2010, § 14)

2.3. NATO ja Eesti

Riigikaitse strateegia 2010 toob välja Eesti selged eesmärgid ja sihid olles NATO liikmesriik. Eesti julgeoleku tagamise eesmärk on olla osa võimekast ja usutavast NATO kollektiivkaitsest. NATO peab suutma õigeaegselt ja jõuliselt reageerima ka kõige suurema ulatuse ja keerulisema iseloomuga rünnakutele (Herd, Kriendler 2013, 29). See eeldab jällegi vastavat planeerimist, õppusi ja tõhusat eelhoiatussüsteemi. Seetõttu panustab Eesti NATO

õppuste planeerimisele ja toetab kõiki vajalikke protsesse, mis tagavad NATO püsiva kohaloleku kogu alliansi territooriumil. Läbi NATO toetamise loob Eesti usalduse alliansi ning enda vahel, sest kodumaa kaitse algab võõrsil. Andes panus rahvusvahelistesse sõjalistesse- ja tsiviiloperatsioonidesse, näitab Eesti oma soovi suurendada riikide julgeolekureforme ja üleüldist julgeolekukeskkonda. Rahvusvahelistes operatsioonides osalemist kasutatakse ka koostöö tihendamiseks Eesti strateegiliste liitlastega. Eesti panustab rahvusvahelistesse operatsioonidesse võimetega, mis arendatakse välja vastavalt riiklikele prioriteetidele. (Riigikaitse strateegia 2010, § 27)

Tabel 1. NATO riikide kulutused riigikaitsele ja isikkoosseisu suurus 2013. aasta andmete põhjal

Allikas: (Fidler, S. (2014). NATO leaders to Vow to lift military spending. – *The Wall Street Journal*)

Toodud tabel annab ülevaate 2013. aasta liikmesriikide kaitsekulutustest nii SKP kui aktiivses teenistuses olevate kaitseväelaste näol. 2013. aastaks olid vaid neli NATO

liikmesriiki viinud enda kaitsekulutused 2%-ni sisemajanduse koguproduktist. Kuigi Eesti on suutnud viia kaitsekulutused 2%-ni, nähtub tabelist, et Eesti Kaitseväge rahuaegse isikkoosseisu suurus on üsna väike, mis ei ole piisav sõjalise rünnaku korral. Kui lisada rahuaegsele isikkoosseisule nii-öelda passiivne isikkoosseis ehk reservväelased, on isikkoosseisu suurus märkimisväärne. Kokkuvõttes ei ole väikese rahvaarvuga riigil võimalik omada märkimisväärset sõjaaegset isikkoosseisu ilma reservväeta. Samas on NATO puuduseks tsiviilressursi puudumine. Ainult organisatsioonist ei piisa, et viia läbi vajalikud sammud julgeoleku tagamisel. Siinkohal tõuseb oluliseks partneriks NATO-le Euroopa Liit ning selle ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika, ilma milleta jääks ühine välis- ja julgeolekupoliitika lihtsalt diplomaatiliseks poliitikaks, millel puuduvad reaalsed võimalused sekkumiseks. Oluline on välja tuua, et kaks organisatsiooni mitte ei konkureeri omavahel, vaid täiendavad üksteist. Kumbki organisatsioon pole mõeldud tegutsema üksinda.

2.3.1 NATO kollektiivne kaitse

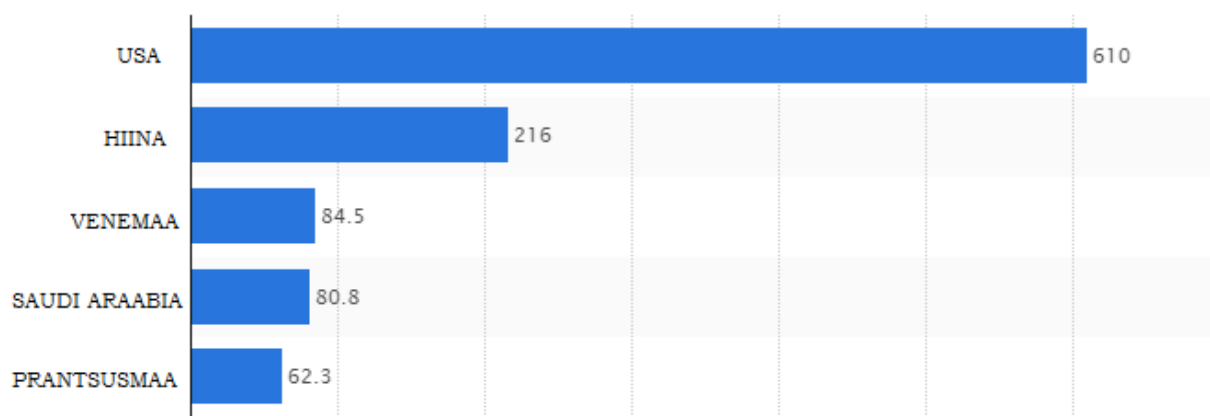
Eesti ja selle liitlaste julgeolek on jagamatu. Põhja-Atlandi lepingu 5. artikli kohaselt käsitleb Eesti sõjalist rünnakut NATO liikmesriigi vastu ka rünnakuna enda vastu. Kollektiivkaitse on garantii, et Eesti pole tugeva rünnaku alla sattudes üksi.

2010. aasta NATO strateegiline kontseptsioon rõhutas veelgi kollektiivkaitse olulisust-silmas peeti terrorismi, energiajulgeolekut, küberohte (Herd, Kriendler 2013). Vaatamata Euroopa julgeoleku valdavalt positiivsele arengule, ei ole riikidevahelised pinged ja konventsionaalsed ohud endiselt kadunud. Väikeriigid peavad alati arvestama võimalusega, et neid puudutavad julgeolekuprobleemid võivad ebasoodsate asjaolude kokkulangemisel jääda rahvusvahelise avalikkuse tähelepanu keskmest välja. Siinkohal ei ole Eesti-vastane otsene sõjaline rünnak nii tõenäoline, kuid sellist ohtu ei saa siiski välistada. Võib öelda, et NATO sõjaline tugevus on piisav mis tahes vastasele vastuastumiseks. Siiski ei saa täielikult välistada mõne vastase väärarvestust, et NATO kollektiivkaitse ei rakendu. NATO vastu suunatud tegevus ohustab seetõttu nii Eesti kui ka laiemat atlandiülest julgeolekut. (Riigikaitse strateegia 2010, § 16)

NATO artikkel 5. rakendati esimest korda pärast 2001. aasta 11. septembri rünnakuid USA-s (Herd, Kriendler 2013, 39). Artikkel 5 käivitamist on kaalunud veel näiteks Türgi. Esimesel korral kaalus artikli käivitamist Türgi 2012. aastal, et kaitsta Türgi julgeolekut

seoses Süüria kodusõjaga. NATO reageeris kiirelt, öeldes, et olukorda jälgitakse ning liitlaste kaitsmist võetakse tõsiselt. 2015. aasta suvel palus Türgi alliansi kõigi 28 liikme suursaadikute kohtumist arvestades olukorra keerulisust Türgis pärast seal aset leidnud terroriakte sunniitliku äärmusrühmituse Islamiriik poolt. Türgi on NATO lepingu artikkel 4. mitmel korral käivitanud. See tähendab sõjalis-poliitilisi konsultatsioone. Artikkel 5. siiski ei käivitatud. Sellegipoolest on NATO olukorrast teadlik ning Türgi on vaatluse all. NATO artikkel 5 käivitamine tähendaks kõikide liikmesriikide sõjalise jõu kasutamist. Seetõttu pole ilmselt artikkel 5 nii kergekäeliselt käivitav samm. Pigem mõjub see taas heidutuspoliitikana. Sõda ei ole enam ammu odav ja otstarbekas pidada. Iga mõistlik riigijuht peaks enne sõtta astumist läbi kaaluma nii sõjaks vajaminevate ressursside olemasolu kui ka läbi mõtlema tõenäoliste tulemuste ning kas see on tema riigile pigem hea või halb. NATO kollektiivkaitse paneb liikmesriigid olukorda, kus liitlased on üksteise kaitseks valmis välja astuma, see on osa heidutusest kui ka osa julgeolekugarantiist (Herd, Kriendler 2013, 79).

Tabel 2. Viis suurimat kaitsekulutustele panustajat (miljard U.S dollarit)

Allikas: (The 15 countries with the highest military spending worldwide in 2014 (in billion U.S. dollars) [WWW] <http://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>)

Tabelis on toodud 2014. aasta viis riiki, kes panustasid kõige enam kaitsekulutuste peale. USA on esikohal 610 miljardi U.S dollariga. Olles ka osa NATOst, näitab see

üldisemalt liidu tugevust ning valmisolekut end kaitsma. USAst järgmisel kohal on Hiina 216 miljardi U.S dollariga. Kolmandale kohale jääb Venemaa 84,5 miljardi U.S dollariga.

Pidades silmas Eesti geograafilist asendit, ajalugu ning Venemaa hiljutisi agressiivseid samme Ida-Euroopa suunal, muutub Eesti jaoks USA ja ühtlasi ka kogu NATO panus kaitsekulutustesse aina olulisemaks. Kuigi 2016. aasta Eesti riigieelarve panustab julgeolekusse tunduvalt rohkem kui varem- kaitse-eelarvet tõstetakse 9% võrra (Ülevaade..., 2015), peab meeles pidama, et olenemata kui suur on riigi kaitse-eelarve, ei ole võimalik Eestil üksi vastu astuda suurriigile nagu selleks on näiteks Venemaa, kes on toodud tabeli põhjal 2014. aasta kolmas suurim kaitsekulutustele panustaja. On näha, et Venemaa paneb aina enam rõhku kaitsekulutustele ning ka enda võimu suurendamisele. 2016. aasta 451 miljoni euro suurune Eesti kaitse-eelarve tagab küll Eesti kaitsevõime arengu, mis suudaks vastata ka muutunud julgeolekukeskkonna väljakutsetele, kuid siiski jäävad konflikti korral Eesti võimed iseseisva kaitsevõime rakendamise näol suurriikide vastu puudulikuks. Siin tulebki mängu kollektiivkaitse olulisus.

2.4. Euroopa Liit. EL ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika

Euroopa Liit ei ole ainult majandusühendus. 1992. aastal sätestatud Euroopa Liidu lepingu V jaotis määras liidu viis peamist eesmärki, mille hulgas olid ka julgeolekupoliitilised eesmärgid. Seatud eesmärkidega rõhutati mitte ainult rahvusvahelise koostöö ja demokraatia tugevdamise vajadust vaid ka julgeoleku tagamise olulisust, et tagada Euroopa Liidu kui terviku heaolu ja turvalisus. Euroopa stabiilsuse oht andis põhjust panna rõhku julgeoleku tagamisele. 1999. aastal loodi Amsterdami lepinguga õiguslik alus julgeolekualaseks tegutsemiseks. Sealt arenes ka Euroopa ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika, mille ellukutsumise motiivid olid suuresti seotud Ameerika Ühendriikidega.

Euroopa ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika vajaduste määratlemisele ja rahuldamisele and aitab kaasa Euroopa Kaitseagentuur, mille ülesanneteks on Euroopa Liidu kaitsevõime suurendamine eriti kriisijuhtimise valdkonnas ning liikmesriikidevahelise koostöö edendamine kaitsevarustuse alal. Agentuuri loomise eesmärgiks oli edendada ühist välis- ja julgeolekupoliitikat ning rakendada Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitikat. (Euroopa Kaitseagentuuri loomise kohta 2004)

ELi ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP) on NATO kollektiivkaitse kõrval teine oluline Eesti julgeolekut kindlustav tegur. ÜJKP tugevdab Euroopa Liitu kui tervikut, mis panustab rahvusvahelisse julgeolekukeskkonda. (Riigikaitse strateegia 2010, § 24)

Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitika loodi NATO tegevuse täiendamiseks, kus kriisiolukorras kasutavad NATO ja Euroopa Liit koostöö meetodit. Kui sekkumisel piisav tsiviilmeetmetest, siis sekkub ainult Euroopa Liit, sest NATO-l puuduvad selle jaoks vahendid. Kui kriis nõuab aktiivseid ja ulatuslikke militaarmeetmeid, on esimene valik NATO käes. Kui vajalikud on ka tsiviilressursid, teevad NATO ja Euroopa Liit koostööd ning Euroopa Liidu ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika raames panustatakse tsiviilvahenditega. (Veebel, Riim 2004, 24)

Eesti huve silmas pidades on tähtis, et mõlemad organisatsioonid toimiksid tõhusalt ja teeksid tihedat koostööd teineteise täiendamisel. Mõlema organisatsiooni ülesanded küll kattuvad (näiteks konfliktienetus), kuid sekkumismeetodid on erinevad. Sellepärast on oluline, et NATO ja Euroopa Liit ei looks vastastikkuseid piirjooni ega mõjutsoone. Eesti huvides on tõhustada ELi ja NATO koostööd nii, et mõlemad organisatsioonid täiendaksid ja tugevdaksid üksteist.

Lisaks Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitikale arendab Euroopa Liit pidevalt ka naabruspoliitikat. See koordineeritud kommunikatsioon Euroopa Liidu naaberriikidega on oluline nii liidu laiendamiseks (seeläbi ka tugevdamiseks), kui ka üleüldise demokraatia arengu ja õigusriigi tagamiseks.

2.5. Teised organisatsioonid

Eesti eesmärk on läbi koostöö enda julgeolekut ja heaolu kindlustada. Läbi selle tugevneb riigi positiivne kuvand. Kuigi autor keskendub töös peamiselt koostööle NATO ja Euroopa Liiduga, ei saa jätta mainimata ka teisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille tegevustest Eesti osa võtab. OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development, Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon*) on rahvusvaheline majandusorganisatsioon, mis koondab peamiselt arenenud tööstusriike. See keskendub küll majanduspoliitikale, kuid samas pannakse rõhku ka laialdasele koostööle teistes majanduse ja arenguga tihedalt seotud valdkondades nagu näiteks haridus, keskkond, sotsiaalpoliitika, avalik haldus (Convention on

the Organisation for Economic Co-operation and Development 1960). Seega on Eesti osalus OECDs oluline just demokraatia levitamise ja majanduskasvu toetuseks. Kaudselt on OECD liikmesus oluline ka Eesti julgeoleku jaoks. Majanduskasvu saavutamine annab võimaluse suurendada riigi üldist heaolu ja panustada nii haridusse, keskkonda kui ka julgeolekusse. ÜRO (*Ühinenud Rahvaste Organisatsioon*) eesmärgiks on tagada rahvusvaheline rahu, julgeolek ja koostöö. Sarnaselt NATO rahuvalveoperatsioonidele, on ÜRO rahumissioonide eesmärgiks rahutagamine ning kriisireguleerimine. (Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice 1945) Eesti panus ÜRO rahumissioonides osalemisele aitab kindlustada rahvusvahelist julgeolekut ja seeläbi ka riigi enda julgeolekut.

Eesti on osa ka OSCEst (*Organisation for Security and Co-operation in Europe*), mis on suurim regionaalne julgeolekualase koostöö organisatsioon. Organisatsiooni eesmärgiks on rahu ja stabiilsuse tagamine läbi konfliktide ennetamise, kriisireguleerimise, demokraatia levitamise ja inimõiguste tagamise. (OSCE eesmärgid ja tegevuspõhimõtted. - Välisministeeriumi kodulehekülg)

3. EESTI ISESEISEV KAITSEVÕIME

Eesti iseseisva kaitsevõime arendamine on võti meie julgeoleku tagamisele. Riigi kaitsevõime hõlmab tema sõjalist võimet ja üksuseid, mida läheb riigil vaja, et sõjalise konflikti korral enda eest seista. Eesti iseseisvatel kaitsejõududel on oluline omada vähemalt nii suurt kaitsevõimet, et pidada konflikti korral vastu kuni NATO poliitilised otsustusprotsessid käivituvad ning liitlased on valmis reaalselt abi andma.

Iseseisva kaitsevõime arendamisel on tähtsal kohal riigikaitse ja selle kavandamine, kus põhirõhk on kogu rahva ja riigi koostöös ja jõupingutustes. See tähendab laiapõhjalist riigikaitset, mida toetavad nii regulaarne kaitsevägi kui ka kavandatav maakaitsevägi. Need on suunatud sõja ajal liikuma vastavalt vajadusele mobiilse kaitse mõttel. Kui nii regulaarne kaitsevägi ja kavandatav maakaitsevägi liiguvad sõja ajal sissetungi suundadel, siis territoriaalkaitse moodustab Eestis Kaitseliit, millele arendamisele ning jätkusuutlikkusele on samuti pandud suur rõhk. Kaitseväge ja Kaitseliidu koostöös panustatakse totaalkaitsesse, mis seab rahvale ja riigile ühtsed eesmärgid sidudes üheks rahva ja riigi vajalikud tegevused riigikaitseks.

Riigikaitse planeerimisel pannakse paika suunad, kuhu on eeskätt vajalik jõuda. Kuna muutuv julgeolekukeskkond sunnib muutma vastavalt vajadusele ka strateegiaid, siis määratakse julgeolekukeskkonna muutusel kindlaks uued iseseisva kaitse ja selle võimearenduse prioriteetsemad suunad. Tulenevalt julgeolekukeskkonna muutustest, ei piisa vaid sõjalisest kaitsest. Sellepärast on oluline, et riigikaitse planeerimine oleks laiapõhjaline, mis ühendaks riigikaitseks kõiki olulisi valdkondi. See hõlmab nii sõjalisi kui mittesõjalisi meetmeid, mida rakendatakse vastavalt vajadusele.

Ohtu kujutab Eesti riigile mistahes atakk, mis õhnestab riigi iseseisvust. Sellest lähtudes seatakse paika ohtude kõrvaldamiseks ning ennetamiseks vajalikud sõjalised ja samuti mittesõjalised võimed, mida on vaja arendada ja vajadusel kiirelt rakendada. Eesti iseseisev kaitsevõime sõltub suuresti riigi julgeolekupoliitikast ja selle alusdokumentidest, mis toovad vastavalt ajale välja riigile peamised ohud. Nende ohtude vältimiseks sätestatakse

vajaminevad eesmärgid ning pannakse paika ajaga kaasas käivad arenguplaanid, et kindlustada riigi julgeolekut. (Riigikaitse strateegia 2010, § 101)

3.1. Riigikaitse peamised tegevussuunad

Tänu tugevale kaitsetahtele on Eesti seadnud endale kuus peamist tegevussuunda, mille eesmärkideks on lisaks tõhusa kaitse korraldamisele ka heidutuspoliitika. Need kuus peamist tegevussuunda on psühholoogiline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, sõjaline kaitse, rahvusvaheline tegevus, sisejulgeoleku tagamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine ja psühholoogiline kaitse (Riigikaitse strateegia 2010, § 31). Kuna kuus peamist riigikaitse tegevussuunda on üksteisega seotud, on oluline panustada kõiki kuude tegevussuunda võrdselt. Riigikaitse tähtsaks osaks on ka elanikkonnakaitse, mis rõhub elanike õigeaegsele teavitamisele, mis aitab kodanikel kriisiolukorras paremini toime tulla (Riigikaitse strateegia 2010, § 32).

Üheks kuuest riigikaitse tegevussuunaks on psühholoogiline kaitse, mille eesmärk on valmistada kodanikke ette kriisiolukorraks, et sellisel juhul vältida kiiret paanika teket. Takistatakse vaenuliku mõjutustegevuse ja väärkuulduste levikut ning selle mõju rahvale, tagades sellega usalduse riigi ja riigikaitse tegevuse suhtes. Läbi psühholoogilise kaitse kasvab rahva sidusus ning ühtekuuluvustunne (Riigikaitse strateegia 2010, § 92). Tulemuseks on riik ja ühiskond, kes suudavad kaitsta ühtselt oma julgeolekuhuvisid, eeskätt just rahvusvahelises inforuumis, kus on aina enam tarvilik omada oskust tuvastada kodanikele suunatud ja riiki mahategev vaenulik mõjutustegevus ning siis sellele vastu astuda. Kodanikke nii-öelda ettevalmistus on just seetõttu oluline. Rahvas moodustab riigi ja nõrga kaitsetahtega rahva puhul ei saa rääkida ka tugevameelsest riigist.

Kaitseministeeriumi regulaarselt läbiviidav arvamusküsitlus 2015. aastal tõi välja Eesti kodanike hoiakud kaitseküsimustes. 85% vastanutest arvasid, et Eesti peab osutama konflikti korral relvastatud vastupanu. 2011. aastal arvasid sama 74% vastanutest. Ajateenistuse olulisust nägi arvamusküsitluses 94% kodanikest ning ligi 90% 15-60 vanuses meestest on valmis astuma Eesti kaitseks välja. (Kaitseministeeriumi arvamusuuring 2015)

Võrreldes varasemate aastatega on näha, et rahva kaitsetahe on tunduvalt suurenenud. Aina olulisem on tuua avalikkuse ette julgeolekuprobleemid ning anda kodanikele oskus seda

analüüsida. Selle mure lahendamiseks on üheks riigikaitse kindlustamise suunaks rakendatud riigikaitseõpetuse levikut Eesti koolides, mis annab ülevaate Eesti riigikaitsest ja selle võimalustest ning tugevdama psühholoogilist kaitset. Oluline on riigikaitseõpetus just seepärast, et juba läbi lihtsate koolitundide, kus räägitakse hädaolukorra kiirest lahendamisest või elanikkonna kriisiolukorras teavitamise korraldusest, suureneb panus tervesse psühholoogilise kaitse arendamisesse. Heal juhul saab õpilane seeläbi asjaliku kokkuvõtte riigi toimimisest ja selle kaitsevõimest, parimal juhul ärkab õpilases huvi nii julgeoleku kui ka riigikaitse vastu, mis paneb teda astuma samme Eesti julgeoleku tagamise suunas. Läbi rahva teadlikkuse suurendamise, suureneb panus ka tsiviilsektori poolt tulevate toetusele. Lisaks vaimsele valmisolekule loodetakse suurendada rahva kaitsetahet ja seeläbi on liitumine Kaitseliiduga alati teretunud lõpptulemus, kust on võimalik edasi liikuda Eesti julgeoleku tagamiseks endale sobivatele erinevatele tasanditele.

Lisaks rahva teadlikkuse suurendamisele on vaja arendada ka riigi sõjalist kaitset, mis on üks riigikaitse tegevussuundadest. Riigikaitse strateegia 2010 arengukava paneb paragrahvis 33 paika Eesti sõjalise kaitse eesmärgi, mis toob esile piisavate võimete tähtsuse, et tagada riigi suveräänsus ja vajadusel tõrjuda sõjalist rünnakut. Kuna Eesti sõjaline kaitse põhineb nii esmasel iseseisval kaitsevõimel kui ka NATO kollektiivkaitsel, siis kaasatakse riigikaitse strateegiasse ka koostöö liitlastega, mis on märgitud ka Riigikaitse strateegia 2010 paragrahvi 34. Seal on märgitud kollektiivkaitseoperatsiooni elluviimiseks vajalikud plaanid, mida uuendatakse ning harjutatakse läbi regulaarselt. (Riigikaitse strateegia 2010, § 33-34)

3.2. Eesti iseseisvast sõjalisest võimest tervikuna

Kaitsevägi

Kaitsevägi on sõjaväeliselt korraldatud valitsusasutus, mis annab panuse riigi suveräänsusesse läbi sõjaliste operatsioonide planeerimise ja ellu viimise. Sõjalised operatsioonid hõlmavad nii Eesti maismaaterritooriumi, territoriaalvete kui ka õhuruumi, pakkudes seeläbi riigile kaitset. (Riigikaitse strateegia 2010, § 42)

Kaitseväge arendatakse julgeolekupoliitiliste muutuste põhjal, kus rõhku pannakse Eesti esmase kaitse tagamiseks vajalike võimete saavutamisele. Ressursside puudumisel tehakse koostööd liitlastega. (Riigikaitse strateegia 2010, § 46)

Eesti kaitseväge hindamiseks on vaja leida kriteeriumid, mille alusel seda teha. Üleüldise hinnangu saab anda, kui võrrelda Eestit tema naaberriikidega. Eesti paikneb erinevate taustade, majandus-poliitilise tasemete ja julgeolekukäsitlustega riikide vahel. Põhja-lõuna suunaline telg on iseseisva kaitsevõime mõõdupuuks. Ida-lääne suunaline telg iseloomustab Eesti asendit kahe väga erineva julgeolekukäsitlusega kultuuri vahel. Antud tabel annab ülevaate Eesti ja selle naaberriikide panusest kaitsekulutustesse. Tulemusi ei saa täiesti kõrvuti panna, sest riigid erinevad majanduslikult ja ka suuruselt. Samas näeb, kui palju konkreetne riik enda SKP-st kaitsekulutustele kulutab.

Tabel 3. Riikide kaitsekulutuste osakaal SKP-st 2011-2014 aastate lõikes (%)

Riik	2011	2012	2013	2014
Eesti	1,70	1,9	1,9	2
Läti	1	0,9	0,9	0,9
Leedu	1,0	1,0	0,8	0,9
Soome	1,4	1,4	1,4	1,3
Rootsi	1,1	1,1	1,1	1,2
Venemaa	3,7	4,0	4,2	4,5

Allikas: (Rudzite-Stejskala 2014, Sytas 2015, The World Bank)

Eesti iseseisva kaitsevõime hindamisel saab eeskujuks võtta Soome, kes säilitas Teise maailmasõja käigus oma iseseisvuse, omades teatud territoriaalseid kaotuseid. Tänu Teise maailmasõja kogemusele on Soomel tugev iseseisev kaitsevõime, mis põhineb reservväel. Soome on oma riigikaitset üles ehitanud arvesse võttes idast lähtuvat ohtu. Tulenevalt poole sajandi pikkusest Nõukogude Liidu okupatsioonist ja anneksioonist ei ole mõeldav, et Eesti ja Soome kaitsevõimed oleksid kvalitatiivselt võrreldavad, kuid Soome näitel on olemas eesmärk, mille suunas liikuda. Soome puhul peab rääkima muidugi teistsugusest julgeolekupoliitilisest seisundist, kui see on Eestil. Iseseisvale kaitsevõimele sunnib suurelt panustama mitteliikmesus NATOs. Põhja-lõuna suuna teiseks naaberriigiks on Läti. Eesti ja Läti on rohkem võrreldavad, kuna nende riikide lähiajalooline taust on sama – mõlemad on taastanud oma iseseisvuse üheksakümnendate alguses, kuuludes enne faktiliselt Nõukogude

Liidu koosseisu. Võrreldes Eesti ja Läti kaitsevägesid, võib öelda, et Eesti kaitseväl on läinud üpriski hästi. Ka Kaitseväe kunagine juhataja Ants Laaneots ütles „Kevadtormi“ lõpurivistusel kõnet pidades järgmist: „Ainuüksi selle suurõppuse lõpetamiseks ülesrivistatud kaitseväe ja Kaitseliidu isikkoosseis on suurem kui kogu Läti kaitsevägi kokku“ (Silm 2012). Läti puhul ei saa rääkida märkimisväärsest iseseisvast kaitsevõimest, kuid Eesti puhul on võimalik seda teha. Põhja-lõuna suunalisel teljel on Eesti kaitseväl seega põhja pool olemas ideaalilähedane eeskuju, kelle poole püüelda, lõuna pool aga tõestus sellest, et üldiselt on Eesti kaitsevägi arenenud õiges suunas.

Eestist Läänes paikneb Rootsi, kes on väga pikka aega (üle 200 aasta) säilitanud oma neutraliteedi ja kes on tähtsale kohale seadnud euroopalikud väärtused. Idas paikneb aga suurim oht Eesti riigi iseseisvusele – arvestatava sõjalise jõuga imperialistlik suurriik, kes ei pea oma eesmärkide täitmisel lugu rahvusvahelisest õigusest, riigipiiridest ega üldtunnustatud käitumisnormidest ning kes soovib USA kõrval saada globaalseks moderaatoriks. Kas eeltoodud tabelist on näha, et riik panustab kaitsekulutustele lähiregioonis kõige enam.

Eesti paiknemine ida-lääne suunalisel teljel kahe äärmuse vahel iseloomustab hästi Eesti geopoliitiliselt keerukat asendit. Rootsi on näiteks Kesk- ja Lääne-Euroopa riikide patsifistlikust poliitikast ja kaitsevõime vähendamisest. Teisele poole Eesti külje alla on koondunud märkimisväärne kogus sõjatehnikat ja isikkoosseisu, mille taga võivad olla agressiivsed kavatsused. Kontrast on suur.

Eelnevast tulenevalt peab Eesti kaitsepoliitika kasutama nii modernset kui ka postmodernset käsitlust. Idast lähtuva ohu vastu tuleb arendada sümmeetrilist sõjalist võimet (iseseisev kaitsevõime armeeüksuste vastu), samuti asümmeetrilise sõja võimet tulemaks toime hübriidsõja poolega. Lisaks on vajalik postmodernne käsitlus osalemiseks rahvusvahelises kollektiivkaitses ja selle operatsioonides.

Iga algus on raske. Nii iseloomustasid kaitseväe algusaastaid üheksakümnendatel märksõnad nagu kõhklused, viivitamine, alarahastamine ning valimatu erastamine (Kunnas 2008). Riigikaitsesüsteemi hakati üles ehitama nullist. Kaitsevägi oli aastaid kergejalavägi, millel puudus näiteks raskerelvade toetus ja kaasaegne õhutõrje komponent ning mille liikumine põhines üksnes veokitel. Suure osa on nõudnud investeeringud infrastruktuuri ja üksikvõitleja taseme varustuse ostmisele. Palju aastaid kulus süsteemi enda loomisele koos mittesõjaliste tugistruktuuridega. Kaitseväe sõjalisi võimeid oluliselt arendanud relvahanked on Iisraeli relvatehingud, tankitõrjesüsteemi Milan, 155-mm ja 122-mm haubitsate, kaks

soomukite, lühimaa õhutõrjesüsteemi Mistral, miinipildujate, miinijahtijate ja kergerelvade hanked (Kaitseministeeriumi pressibüroo 2009, Nõmm 2011, Kõuts 2005, Jaagant 2010, Terras 2009). Võib öelda, et praeguseks hetkeks on kaitseväge jõudnud ajajärku, kus saab hakata tegelema rohkem relvastuse hankimise, puuduvate ja olemasolevate võimete arendamisega (jalaväe lahingumasinad, tankitõrjesüsteem Javelin). Viimastel aastatel on riigikaitse saanud kaitseväest laiema tähenduse, ellu on hakatud viima laiapõhjalist riigikaitsekäsitlust.

Ühe organisatsiooni alustalaks on inimesed. Tehnika üksi ei sõdi, mistõttu on professionaalne motiveeritud ja lojaalne personal hädavajalik. Eestis on välja kujunenud professionaalne ohvitserkond, kes ei jää rahvusvahelistes üksustes teenides alla pikaajaliste sõjaliste traditsioonidega riikide ohvitseridele (Ühtegi 2011). Ka Eesti sõdurid on omandanud liitlastega koos ühisoperatsioonidel kogemusi ja saanud sageli tunnustuse osaliseks. Täna sel päeval suudab Eesti kõikide väeliikide jaoks nooremohvitseri ka taastoota ehk on loodud toimiv haridus- ja väljaõppesüsteem.

Eesti on suutnud välise ja sisemise surve kiuste säilitada reservväe süsteemi ning vabatahtliku riigikaitseorganisatsiooni Kaitseliidu kujul. See on kaitseväge arengus mänginud väga tähtsat rolli, kuna süsteem on saanud areneda järgides üht peamist suunda. Täna sel päeval saab öelda, et see suund on olnud õige. Eesti ei pea praegusel hetkel kulutama aega ja ressursi reservväe taastamisele, nagu seda teeb Leedu. Süsteem on saanud ilma suuremate ümberkorraldusteta stabiilselt areneda. Keskkonnas, kus arenenud riigid on loobunud majanduslikel põhjustel reservarmee mudelist, vähendanud suures mahus oma sõjavägesid, kus levisid arvamused sõja mittepuhkemise võimalusest Euroopas, lisaks siseriiklikud katsed kutselisele kaitseväele üleminekuks, on Eesti märkimisväärseks saavutuseks Eesti reservväe süsteemi säilitamine. Hetkeolukorras ei ole mõeldav, et mõni erakonna juht tuleks välja tõsiseltvõetava ideega minna Eestis üle kutselisele kaitseväele kuna julgeolekupoliitiline olukord on niivõrd palju muutunud.

Nagu igas organisatsioonis, siis kindlasti ka kaitseväes on tehtud mingitele hetkedel valesid otsuseid ja kõik ei ole ideaalses korras, kuid üldine arengusuund on olnud õige. Tuleviku väljakutsed kaitseväge jaoks on reservi mobiliseerimise ja üksuste formeerimise süsteemi parandamine ja muutmine reaalselt toimivaks ning vähem ajamahukaks, arvestades Eesti territooriumi väiksust selleks tegevuseks, samuti laiapindse riigikaitse elluviimine ning piisava arvu ajateenistuskohuslaste leidmine, arvestades noorte halvene vaid tervisenäitajaid.

Kaitsevägi peaks üha rohkem valmistuma ka operatiivselt hübriidsõja tingimustes efektiivselt tegutsema. Kaitseleidu väljakutseks on tulevikus tagada, et totaalkaitse kontseptsioon toimiks.

Kaitseväe peamiseks ülesandeks on tagada riigi valmisolek kaitsta end sõjalise tegevusega. Eesti kaitseväe alla kuuluvad õhuvägi, merevägi ning maavägi. Kaitseväe operatsioone viiakse ellu kõiki väeliikide üksusi kaasates, toetudes kahele põhisambale – esmane iseseisev kaitsevõime ja kollektiivkaitse koos liitlastega.

Eesti õhuväe peamiseks eesmärgiks on vajadusel liitlase vastuvõtmine ja selle jaoks arendab ja mehitab Eesti välja Ämari lennubaasi nii, et liitlased saaks kriisi korral lahinguvõime juurde toomiseks tõrgeteta vastu võtta ja samuti ka vajadusel neid tehniliselt toetama. Lisaks vajalike vahendite ja oskuste omamisele on Eestile tähtis omada kiiret ja tõhusat eelhoiatusvõimet. Tähtis on panustada sellele, et Eesti oleks kursis õhuruumis toimuvaga ja oskaks kaasa rääkida õhulahingu juhtimises. (Õhuvägi. – Kaitseväe kodulehekülg)

Samuti peaks liitlase lahinguvõime kohalolek ja valmisolek sundima võimaliku agressori juba enne konflikti algust pikalt kaalutlema ja rünnakuplaanidest pigem loobuma. Sõtta astumine ei ole enam ammu kergelt tulnud otsus ning siinkohal paneb vastase võimekus uuesti agressiooni teise riigi vastu kaaluma või isegi ümber mõtlema. Tähendab, et valmisolek liitlaste vastuvõtmiseks on osa heidutuspoliitikast. Mida rohkem koostööaltim on Eesti enda liitlastega ja mida kergemaks teeb Eesti liitlaste saabumise Eestisse, seda selgem ka on agressorile, et Eestit rünnates ründab ta kogu NATOt ja selle liikmesriike ning tõenäoliselt kaotab selle sõja. Oma positsiooni kindlustamiseks ning ka üheks osaks heidutuspoliitikas, seab Eesti julgeolekupoliitika eesmärgiks arendada meie õhuväge vastavalt NATO vajadustele, võtta Ämari lennubaasi vastu liitlaste lennuvahendite sagedasi külastusi ja panustada harjutustele Eesti õhuruumis. Need on märgiks, et Eesti on üks NATOst ja meil on liitlaste toetus.

Eesti mereväe rolli määratlemiseks Eesti riigikaitstes, tuleks esmalt vaadelda merevägede rolli tänapäevases julgeolekukeskkonnas üldiselt. Merevägi on kõige kallim väeliik. Väiksemate laevastikega riigid on aktsepteerinud, et ressurside piiratuse tõttu ei suuda ükski riik lahendada oma julgeolekuprobleeme iseseisvalt ja tarvis on kollektiivset merelist jõupingutust, millega kaasneb operatiiv- ja poliitilise sõltumatuse kaotamine vastava kampaania ajal.

Tänu Saksamaa tegevusele üheksakümnendatel on Eesti mereväes arendatud miinitõrjevõimet. Saksamaa otsust kinkida Eestile miiniraalerid koos vastavate seadmete ja meeskondade väljaõppega võib mereväe edasist arengut silmas pidades hinnata teedrajavaks, et mitte öelda fundamentaalseks. (Laanetu 2015) Piltlikult väljendudes on merevägi 15 aasta jooksul forsseeritud tempos teinud miinitõrje valdkonnas läbi selle, mida läänemaailm tegi läbi Teise maailmasõja järgselt kuni tänapäevani välja. (Saimla 2013) Täna sel päeval koosneb Eesti mereväe laevastik kolmest kaasaegsest miinijahtijast ja ühest toetuslaevast. Eesti merevägi omab maailmatasemel miinijahtimisvõimet. Lähiaastatel investeeritakse miinijahtijatesse 30 miljonit eurot, misjärel on Eesti miinitõrjelaevastik saavutanud maailma tipptaseme.

Miinitõrjevõime eraldiseisvana ei oma Eesti iseseisva kaitsevõime seisukohalt erilist tähtsust. Seetõttu võib öelda, et praegusel hetkel on Eesti mereväe puhul tegemist selgelt postmodernse nišimereväega. Eesti panustab miinijahtijaga NATO miinitõrjegruppi ehk rahvusvaheliste koostööülesannete täitmisesse. Ühe professionaalse võimega täiendatakse NATO kollektiivset meresõjavõimet, kuna pole mõeldav, et Eesti suudaks kõik vajalikud meresõjavõimed ise välja arendada. Sõja korral peaks Eesti vetes meresõjapidamisega tegelema NATO riikide laevastikud.

Miinitõrjevõime arendamist on sageli kritiseeritud, kuna sellel ei ole Eesti iseseisva kaitsevõime seisukohast suurt tähtsust. Samas saab rääkida miinitõrjevõime arendamisest kui panusest kollektiivkaitsesse. Oponentide arvates oleks saanud miinitõrjevõime arendamisele kulutatud raha paremini kasutada mõne maaväe võime parendamisel. Siinkohal tasuks märkida, et mitmeid aastaid on merevägi olnud suurim panustaja rahvusvahelisse koostöösse. Kui Eesti oleks miinitõrjevõime arendamise asemel loonud näiteks raketikaatrite divisjoni, siis oleks Eesti iseseisva kaitsevõime merel võrreldes praeguse olukorraga märkimisväärselt parem, kuid rahvusvaheliste koostööülesannete täitmine raskendatud kui mitte võimatu. Seega on küsitav, kas kokkuvõttes oleks Eesti julgeolek sel viisil paremini tagatud.

Mereväelased, kes on mereväe teemal kirjutanud, ei pea siiski praegust lahendust täielikuks. Eestil peaks lisaks miinitõrjevõimele olema ka miiniveeskamisvõime ja mingisugune pealveetõrjevõime. Selleks tuleks merelisse riigikaitsekontseptsiooni kaasata ka teised riigi laevad (Politsei- ja Piirivalveameti ja Veeteede Ameti laevad), mis peaks kõik olema ehitatud riigikaitset silmas pidades. See looks mereväele ka iseseisva riigikaitse komponendi. Eesti peamiseks iseseisvaks sõjaliseks ambitsiooniks oleks sel juhul mereala

valdamise takistamine ehk rannikukaitse, mis peab vältima vastase meredessandi teostamist ning maaväeoperatsioonide toetamist merelt. Teiseks sõjaliseks ambitsiooniks oleks piiratud mereala valdamine, et tagada strateegiliste merekommunikatsioonide julgeolek. (Laanemets 2014) Iseseisva merelise kaitsevõime seisukohalt peetakse Eestile sobivaks väikesõja kontseptsiooni. Sisuliselt on tegu sissisõjaga merel, kus mereala valdamise takistaja ei pea tugeva vastasega silmitsi seisma, vaid lööb ja kaob. Nii saab ka palju nõrgem jõud edukalt nurjata ülekaaluka vastase kavatsusi. (Laanemets 2015)

Riigikaitse arengukava 2013-2022 järgi on mereväes plaanis jätkata miinisõjavõime arendamist kolme moderniseeritava miinitõrjelaevaga ning tuukrigrupi ja ühe toetuslaevaga. Merevägi jätkab osalemist rahvusvahelistes sõjalistes operatsioonides ja NATO alalises miinisõjagrupis, kindlustades nii muuhulgas NATO alalise miinilaevade grupi sagedase kohaloleku Läänemeres. (Riigikaitse arengukava 2013-2022, 4)

Sellest tulenevalt on Eesti Kaitsevõime suurimaks võimekuseks maaväed, mis on kaitseväge suurim väeliik. Maavägi suudab osutada adekvaatset vastupanu maismaal ja omavad lähiõhutorjet, mis tähendab, et maavägi suudab kaitsta oma üksuste koondumisalasid ja positsioone õhurünnakute eest. Maavägi omab kandvat rolli Eesti julgeoleku kaitsel ja üksuste väljakoolitamisel. Eesti Kaitsevägi omab kahe jalaväebrigadi näol esmast reageerimisvõimekust, kes suudavad mobiliseeruda kiires korras ja osutada esmast vastupanu ning stabiliseerida rinnet. Maaväe puudusteks on seejuures keskmaa õhutorje ja strateegiliste objektide kaitse. Maavägedel puudub tõsiselt võetav soomusvõimekus tankide näol. See tähendab, et Eesti kaitsevõime saab viia läbi ainult kaitsva ja viivitava iseloomuga operatsioone ja vasturünnakud ainult kinnisel maastikul. Puudub terviklik rannajoone ja merekaitse. Selleks ei pea tänapäeval omama mereväge, mis on kallis, piisab laevatorje raketite omamisest ja seire võimekusest.

Kaitseministeeriumi kodulehekülg avaldas Riigikaitse arengukava 2013-2022, mis näeb ette esimese jalaväebrigadi täielikku varustamist ja relvastamist. Arendatakse välja soomusmanöövervõime. 2022. aastaks luuakse ja arendatakse täielikult välja ka teine Jalaväebrigad, mis tõstab oluliselt Kaitseväge tulejõudu ja kiirreageerimisvõimet. (Riigikaitse arengukava 2013-2022)

Omades esmast reageerimisvõimekust ning esmast kaitsevõimet, on tähtis, et Eesti Kaitsevägi suudaks läbi viia vajalikud muudatused nii varustuse tagamise kui ka liitlase vastuvõtmise osas. Riigil puuduvad strateegilised reservid, mis võimaldaksid riigil pikema

ajaliselt funktsioneerida. Puudulikud on valitsuse kavad, kuidas eriolukorras riigi majandus sõjaväe hüvanguks rakendada. Tänu sellele on esmane vastupanu limiteeritud. Julgeolekugarantii tähendab nii iseseisva kaitsevõime arendamist kui ka valmisolekut liitlasvägesid vastu võtma. Piiratud ressursid ning puudulikud valitsuse kavad strateegilisteks reservideks on siinkohal Eesti julgeoleku tagamise üheks komistuskiviks.

Kuigi Eesti liikmesus NATO ja Euroopa liidus annavad meile lepingulised julgeolekugarantiid ning sealhulgas ka teatava turvalisuse, siis et tagada NATO vägede kiire ja tõhus tegutsemine, peab Eesti panema rõhku riigikaitse arengukavas ettenähtud võimekuste kiiremaks väljaarendamiseks. Puudused on esinenud soomusmanöövervõimekuses ja keskmaa õhutõrje võimekuses. (Parts 2014) Siinkohal on samm vaja teha valitsusel, kes suunaks ning kiirendaks vajalike puuduste kõrvaldamise protsessi.

Kaitseliit

Kaitseliit on vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon, kus peamised suunad on Kaitseliidu vabatahtlike liikmete motivatsiooni suurendamine ja Kaitseliidu sõjaliste võimete arendamine. Ilma kaitseliitlaste tahte ja visaduseta ei pruugiks Eestis üldse täna vabatahtlikku riigikaitseorganisatsiooni olla ja läbi selle oleks Eesti sõjaliselt hulga nõrgem ning ühekülgsem. On tähtis näha Kaitseliidu olulisust Eesti suveräänsuse säilitamisel ning eestluse kindlustamisel.

Nagu varem öeldud, ei ole võim sõltuv ainult riigi ressurssidest. Tähtis on omada ka tahet neid ressursse kasutada. Aitamaks kaasa rahva kaitsetahte kasvatamisele, kuuluvad Kaitseliidu alla ka mitmed väeüksused ja organisatsioonid, mis toetavad Kaitseliidu riigikaitseliste eesmärkide saavutamist ja suurendavad liikmete valmisolekut toimetulekuks erinevates olukordades. Samuti suurendavad need avalikkuse kodanikuteadlikkust ja rahva valmisolekut, et kaitse vajadusel Eesti iseseisvus ning põhiseaduslikku korda. Lisaks kuuluvad veel Kaitseliidu struktuuriüksuste alla malevad, Naiskodukaitse ning noorteorganisatsioonid Noored Kotkad ja Kodutütred. Neil kõigil on ühine siht- kasvatada noored vaimselt ja kehaliselt terveiks Eesti kodanikeks, kasvatada noorte isamaalist meelsust ja läbi selle anda panus riigikaitse arengusse.

Toodud tabel näitab Kaitseliidu liikmete suurt kasvu viimaste aastate jooksul. Rahva huvi ja teadlikkus nii Kaitseväge tegevuse kui ka riigikaitse kohta on märgatavalt tõusnud ning

liikmete arv läheneb 25 000-le. Kaitseväe arengukava 2013-2022 näeb ette, et Kaitseliit peaks kümne aastaga olema kasvanud 30 000 inimeseni.

Tabel 4. Kaitseliidu liikmeskond aastate lõikes

Aasta	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kaitseliit	10278	10595	11044	11905	12691	13264	13814	14138	15073	15527
Naiskodukaitse	1034	1086	1163	1357	1610	1747	1834	2011	2171	2308
Kodutütred	3646	3396	3417	3316	3474	3574	3547	3548	3437	3576
Noored Kotkad	3799	3724	3361	3045	3197	3094	3312	3185	2931	3186
Kokku	18757	18801	18985	19623	20972	21679	22507	22882	23612	24597

Allikas: (Järv 2015)

Aina enam kasvab Eesti kodanike huvi meie riigi kaitsmisele. Ka Kaitseliidu ülem ja brigadikindral Meelis Kiili mainis 2014. aasta novembris Türis toimunud Kaitseliidu 96. sünnipäeva vastuvõtul: „Mind rõõmustab kõige rohkem Kaitseliidu juures see kui ma vaatan neid inimesi, kes oma vabast tahtest tulevad Kaitseliitu, tulevad riiki kaitsma. Mind rõõmustab see kui ma näen, kui suur on Eesti rahva kaitsetahe, ja eriti seda just kaitseliitlaste, naiskodukaitsjate ja ka meie noorte kotkaste-kodutütarde osas.“ (Aasaru 2014) Iseseisva kaitsevõime arendamisel on tähtsal kohal riigikaitse ja selle pidev kavandamine, kus põhiorhk on kogu rahva ja riigi koostöös ja jõupingutustes. See tähendab laiapõhjalist riigikaitset, kus koostööd teevad riik ning selle rahvas. Tähtis on olla kursis riigi võimetega ja selle analüüsimise tulemusel teha otsused, kui suur panus peaks olema liitlasabil. Väikeriigina ei saa Eesti rääkida täiesti iseseisvast ning liitlasabi mitte vajavast riigist. Eesti julgeolekule on kõige ohtlikum see, kui Eesti käitub üksiku ja liitlasi mitteomava väikeriigina. Just selline on agressiivse suurriigi ideaalvastane- väikeriik ilma liitlasteta. Näiteks saab tuua Gruusia 2008. aasta sõja, kus Venemaa kasutas väikeriigi Gruusia liitlaste puudumist ja nii-öelda üksi tegutsemist enda kasuks ära ja viis läbi Gruusia vastase sõjalise agressiooni.

4. VÄIKERIIGI KAITSEPOLIITIKA RAKENDUSEST SÕJAOLUKORRAS GRUUSIA NÄITEL

Eduka julgeolekukontseptsiooni võti on mõlema julgeolekustrateegia, modernne ja postmodernne, kasutamine, kus neid strateegiaid muudetakse vastavalt vajadusele modernsemaks või postmodernsemaks. On oluline arendada rahvusvahelist koostööd, omades liitlasi ja partnereid. Samamoodi on oluline omada iseseisvat kaitsevõimet ning panustada selle arengusse. Kuna Eesti on panustab julgeolekutagamisele nii rahvusvahelisel kui ka riigisisel tasandil ning paneb suurt rõhku ka iseseisvale kaitsevõimele ja selle pidevale jätkusuutlikkusele, siis väidab autor, et Eesti on õiges suunas tagamaks riigi julgeolek ning heaolu. On ilmselge, et ainult iseseisvast kaitsevõimest alati ei piisa, kui tegu pole just sõjaliselt võimsa suurriigiga. Taas toob autor välja, et riigi julgeolekukäsitlused sõltuvad nii riigi suhtumisest kui ka tema käsituses olevatest ressurssidest. Autor arvab, et edukas julgeolekukäsitlus räägib iseseiva kaitsevõime ja rahvusvahelise koostöö sidumisest.

Näitena saab tuua Gruusia, kes väikeriigina oli 2008. aastal sunnitud vastu seisma Vene Föderatsiooni agressioonile. Selle relvastatud konflikti eesmärgiks Vene Föderatsiooni soovi taastada oma ülemvõim selles strateegiliselt tähtsas regioonis. Gruusia ajalugu on seotud nii Venemaa, Türgi kui ka Iraaniga. Põhjuseid, miks Gruusia üle võimu omada, on mitmeid. Esiteks nafta- ja maagaasivarud, millest on huvitatud nii Euroopa kui ka Venemaa. Kui Nõukogude Liit 1991. aastal lagunes, saavutas Gruusia iseseisvuse, mis andis võimaluse ajada sõltumatut välis- ja sisepoliitikat. See ei ühtinud Vene Föderatsiooni huvidega ja kasutusele võeti propaganda meetmeid, mis raputas siseriiklikku korda ja ajas uuesti vaenujalale Armeenia ja Aserbaidžani, kelle varasem vastasseis algas juba perestroika ajal, mille põhjuseks olid territoriaalsed nõuded ja etnilised/kultuurilised erisused. Läbi oskuslike sammude võimaldas see Venemaal säilitada Taga-Kaukaasias poliitilise kontrolli ja sõjalise kohalviibimise. Kuid eesmärk oli taastada Vene Föderatsioon kui impeerium. Strateegiliselt tähtis roll oli just Gruusial, mis oli Lõuna-Kaukaasia transiidikoridoriks. Seetõttu oli Venemaa peamine eesmärk taastada kontroll just seal. (Laaneots 2014)

Konflikt Gruusia ja Venemaa vahel suurenes 2004. aastal, kui president Mihheil Saakašvili juhitud Gruusia valitsus teatas riigi soovist saada NATO liikmeks. Siinkohal nägi Venemaa ohtu enda võimu suurendamise plaanidele (Herd, Kriendler 2013, 89). Eesmärgiks sai rahvusvaheliste organisatsioonide laienemise takistamine.

Kuna Gruusial oli see hetk enda kaitseks välja panna vaid iseseisev kaitsevõime, siis on oluline analüüsida selle riigi sisepoliitikat, sest siseriiklik ebastabiilsus näitab nõrka kaitsevõimet ja see on agressorile ahvatlevam. Iseseisva kaitsevõime üheks võtmeks on rahva ühtekuuluvustunne. Lõhestunud kodanikkond on juba üks põhjus, miks sisepoliitika Gruusias ei töötanud. Gruusia territooriumil paiknes mitmeid väikerahvaid, kes tegelikult ajaloo vältel pole üksteisega sugugi sõbralikus suhtes olnud, mis näitab rahva ühtekuuluvustunde puudumist.

Iseseisva kaitsevõime planeerimise koha pealt oli tollaegne president Mihheil Saakašvili väga sihikindel ning enesekindel. Ent sõjalise riigikaitse valdkonnas tekkisid probleemid just iseenda ja riigi võimete ülehindamises. Saakašvili oli euroopalike vaadetega, seetõttu soovis ta ka olla NATO liitlane. Kuid arvestamata gruusia, abhaasia ja lõunaoseetia rahva omavahelist keerulist tausta, otsustas Saakašvili lahendada nende rahvaste vahelise vaenu jõuga, mitte rahumeelse poliitika teel. Presidendi autoritaarse tooniga suhtumine tekitas riigi poliitilises kui ka sõjaväelises juhtkonnas kartusi oma positsiooni püsijäämise pärast. Tähtsatele tsiviil- ja sõjaväeliste ametikohtadele valis ta endale lojaalsed, kui see-eest nende ametikohtade tööülesandeid mitte tundvad ning ettevalmistamata inimesed. Presidendi jaoks oli tähtis omada pigem lojaalseid ja talle kindlalt alluvaid töötajaid. (Laaneots 2014)

Gruusia sai seeläbi tunda pidevat poliitilise juhtkonna vahetumist ja seda vastavalt Saakašvili soovile. Vahetusid kaitseministrid, relvajõudude ühendstaabi ülem, rahvuskaadri ülem. Saadeti erru mitmed vanem- ja kõrgeimad ohvitserid, professionaalid ja teised Gruusia julgeoleku tagamiseks tegelikult vajaolevad inimesed. Läbimõtlematu käitumine Saakašvili poolt pani järjekordselt aluse nõrgale siseriiklikule poliitikale, mis andis suure hoobi ka Gruusia sõja ajal. Astudes vastu Vene vägedele, ei olnud Gruusia valmis relvastatud konfliktiks. Ettevalmistus ei olnud piisav ei sõjaliselt ega ka psühholoogiliselt. Vähene ettevalmistus mõjus sõduritele ebakindluse hoobina, eriti kui nad kohtusid ülekaaluka vaenlasega. Väejuhatas tegutses ebakindlalt ega suutnud hoida lahingutegevuse käigus sõdurite meelegindlust ja distsipliini, mistõttu lagunes juhtimissüsteem vastase surve alla sattudes täielikult. (Laaneots 2014)

Sõjategevuse kulgemine ei olnud korralikult läbi mõeldud: ei loodud kaitsesüsteemi Abhaasia suunal, puudusid õigel ajal mobiliseeritud reservid, ei loodud maaväeüksuste õhukaitset Vene lennukite ja lahingukopterite rünnakute eest, puudus sõjakäiguks vajalik logistikasüsteem ning pikemaajaliseks sõjategevuseks vajalikud varud nagu näiteks toit, laskemoon ja kütus. Sõda näitas riigikaitse strateegiate ülesehitamise puudusi, kus eirati relvajõudude loomise, taktika ja väljaõppe vajalikkust. See oleks taganud Gruusia sõjaliste ohtude eripärast tulenevate ülesannete täitmise ehk esmase kaitsevõime. Gruusia oleks pidanud rakendama territoriaalkaitsesüsteemi, arvestades, et Venemaa võib rünnata mitmelt suunalt korraga. Suurema tähelepanuta jäid veel kompanii ja pataljonide lahingugrupid, kes ei saanud piisavat väljaõpet iseseisvaks tegutsemiseks ning kellel puudus piisaval hulgal varustus miinipildujate ja kergete tanki- ning õhutorjevahendite näol.

Gruusia sõjas sai määravaks väikerahva kaitsetahte langus ja puudused sõjalise strateegia koostamises ning selle järgimises. Ebastabiilne ja pidevalt vahetuv sõjaline juhtkond tõi segaduse ning nõrga distsipliini. Samuti puudus Gruusial varasem luuretegevus ja vastase tegevuse analüüsivõime. Oleks Gruusia osanud aegsasti prognoosida Vene vägede sekkumist ning samuti eelnevalt põhjalikult tutvunud Venemaa julgeolekukäsitlusega, oleks tulem võib-olla teine olnud.

Kui riik on euroopalike tõekspidamistega ning selle riigi iseseisev kaitsevõime jääb tõesti vajaka, kuid on olemas soov ja tahtevõime, siis on variandiks leida endale liitlased, kelle abiga end üles töötada. Saakašvili soovis tegelikult Gruusiat vaid euroopalikumaks muuta ja kuigi liitumisel NATO, Euroopa Liidu ja teiste Lääne struktuuridega olid oluliseks takistuseks lahendamata etnilised konfliktid Abhaasia ja Lõuna-Osseetias, siis saatuslikuks sai siinkohal ka Gruusia geopoliitiline asend. Teel Euroopa poole jäi Gruusiale ette Venemaa, kes muidugi eest ära ei kavatsenud astuda.

Tänapäevaks on Gruusias NATO vaatlusmissioon ning Venemaa ja Lõuna-Osseetia de facto võimude vahel on sõlmitud niinimetatud partnerluse ja integratsiooni leping. On ilmselge, et Gruusia pole augustisõjast nii taastunud, nagu ta ise seda tahaks. Regiooni julgeolek on küsimärgi all ja jääb sinna seni, kuni Gruusia on teinud otsustavad sammud, kas Venemaa või Euroopa poole, koos millega on vajalik paika panna strateegiline plaan, kuidas eesmärk saavutada. Gruusia sõda saab võtta kui õppetundi väikeriigile, tänu millele on Gruusia asunud taastama enda reservarmeed ja ehitama üles territoriaalkaitset (Ühtegi 2011). Varasemad kogemused augustisõja näol on kindlasti parajaks õppetunniks Gruusiale ning

selle valitsusele. See peaks riigikaitse sõjalist plaani koostades rohkem rõhku panema ettevalmistusele ja planeerimisele.

Gruusia konflikt näitas rahvusvahelise julgeoleku tagamise ning julgeolekukoostöö olulisust. Üksi sõda pidada on pea võimatu, kui riik pole just ise sõjaliselt ja suuruselt võimas ning ei vaja rahvusvahelist tuge. Selliseid riike on tänapäeval vähe, mistõttu jääb endiselt sõelale koostöö ja panustamine iseseisva kaitsevõime arendamisesse.

Sõjaline operatsioon Gruusia vastu oli Venemaal ette planeeritud. Gruusia nõrk sisepoliitiline seis ning puudulik sõjaline ettevalmistus andsid Venemaale eelise. Samuti mängis rolli Venemaa parem luuretegevus ning Gruusiale suunatud analüüs. Rünitati mitmelt suunalt korraga – Venemaa üksused olid paremini ettevalmistatud ning nende ümberpaiknemise kiirus operatsioonitasandil oli heal tasemel. Kuna Gruusia ei olnud sel ajal ei NATO ega ka Euroopa Liidu liikmesriik, siis tuli tal ise hakkama saada. Seda enam oleks olnud tähtis panustada tugevalt riigikaitsele ja iseseisva kaitsevõime arendamisele. Esiteks, läbi stabiilsuse, distsipliini ja järjepidevuse. Teiseks, läbi kavandatud riigikaitse strateegiate ja kodanike teadlikkuse ja kaitsetahte suurendamise. Iseennast üle hinnates kaotasid Gruusia sõdurid kiirelt tugevalt vastast nähes oma enesekindluse, ei allunud käskudele. See on märk nõrgast kaitsetahtest ning puudulikust tahtejõust. Kõikide nende puuduste tulemina oli ootamatu kallaletung suveräänsele Gruusiale tugevaks hoobiks nii Gruusia riiklusele kui ka jätkusuutlikkusele, mille najal saab analüüsida, miks on iseseisva kaitsevõime arendamine väikeriigile oluline.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös uuris autor iseseisva kaitsevõime olulisust riigi julgeoleku tagamisel lisades sellele veel rahvusvahelise koostöö tähtsuse. Töö eesmärk oli välja tuua, et julgeolekugarantii tagamiseks on vaja siduda nii iseseisva kaitsevõime arendamine kui ka rahvusvaheline koostöö.

Bakalaureusetöö teoreetilisteks aluseteks valiti akadeemilised ja uurimuslikud tekstid. Empiiriline analüüs põhines kvalitatiivsetel uurimismeetoditel, nagu teaduslike tekstide sisuline analüüs ja riiklike dokumentide tõlgendamine.

Autor jõudis järeldusele, et rahvusvahelised organisatsioonid on jätkuvalt stabiilsuse tagajateks, mis on riikidele julgeolekugarantiiks, kuid ära ei tohi selle kõrval unustada riigi enda iseseisvat kaitsevõimet, ilma milleta organisatsioonide pakutav julgeolekugarantii ei tööta. Kuna muutuv julgeolekukeskkond mõjutab igat riiki aina enam, olenemata asukohast, siis määrab globaalne julgeolek vajalikud julgeolekustrateegiad, mida iga riik vastavalt enda geopoliitilisele asendile ning julgeolekupoliitilistele vajadustele muudab. Riigi julgeoleku tagamiseks ei piisa ainult rahvusvaheliste organisatsioonide liikmesusest. Samuti ei piisa ainult iseseisvast kaitsevõimest.

Tänapäeva julgeolekuprobleemid vajavad mitmekülgset lähenemist, seega on oluline süvendada suhteid rahvusvaheliste organisatsioonidega nagu Euroopa Liit ja NATO. Edukas osavõtt rahvusvahelistes operatsioonidel ning missioonidel näitab välja nii valmidust võtta osa rahvusvahelise julgeoleku tagamisel kui ka aitab arendada riigi iseseisva kaitsevõime võimalusi enda julgeoleku tagamisel. Siinkohal on oluline märkida, et tähtsustama ei pea mitte ainult liikmelisust rahvusvahelistes organisatsioonides, vaid peab panema rõhku ka iseseisva kaitsevõime arendamisele.

Edukas julgeolekukäsitlus räägib autori silmis mõlema poole sidumisest. Riik ei peaks võtma liikmelisust rahvusvahelises organisatsioonis kui kindlat abikätt, kellele saab kriisiolukorras toetuda. Pigem peaks olema see kindlustunne, et riik pole enda julgeolekutagamisel ükski. Tähtis on panna panus iseseisva kaitsevõime maksimaalsele arendamisele. Eesti puhul, arvestades, et oleme väikeriik ja seetõttu pole meie ressursid kõige suuremad, on oluline arendada iseseisvat kaitsevõime just sinna maani, et omame esmast viivitavat vastupanuvõimet kuni liitlaste saabumiseni. Sealjuures on äärmiselt oluline, et Eesti oleks ressursiliselt valmis vastu võtma sellisel juhul Eestisse saabuvad üksused. Sellele aitab

kaasa sõjaliste strateegiate koostamine ning nende uuendamine vastavalt muutustele julgeolekukeskkonnas.

Tänu osalemisele rahvusvahelistes operatsioonides ning missioonidel näitab Eesti enda panust rahvusvahelise julgeoleku tagamiseks. Läbi rahvusvaheliste operatsioonide avaneb Eesti üksustel võimalus end sõjaliselt arendada, see-läbi paraneb ka iseseisva kaitsevõime tugevus. Eesti iseseisv kaitsevõime ning selle jätkusuutlikkus sõltub riigi panusest sõjalise strateegia koostamisesse. Samuti on iseseisva kaitsevõime üheks võtmeks rahvas ning tema kaitsetahe. Autor on jõudnud järeldusele, et Eesti julgeolekugarantii peitub nii iseseisva kaitsevõime strateegilises arendamises, kui ka samal ajal rahvusvaheliste organisatsioonidega koostööd tehes.

Autor on seisukohal, et analüüsi käigus on täidetud bakalaureusetöö eesmärgid ja püstitatud uurimisküsimustele on leitud põhjendatud vastused. Käesolev bakalaureusetöö on esitlenud iseseisva kaitsevõime olulisuse eri aspekte, sama tähtsate kohale on toodud rahvusvaheline koostöö julgeolekuvaldkonnas ja lõpuks on rõhutatud mõlema aspekti sidumise olulisust tagamaks jätkusuutlik julgeolekugarantii.

VIIDATUD ALLIKAD

Aasaru, H. (2014). Kaitseleidu ülem: mind rõõmustab, kui suur on Eesti rahva kaitsetahe. – *ERR* [WWW] <http://uudised.err.ee/v/eesti/6da8de41-c030-4cd9-8d8c-7d8d870a0db9> (03.12.2015)

Adler, E., Barnett, M. (1998). *Security Communities*. United Kingdom: The Press Syndicate of the University of Cambridge.

Avalik arvamus riigikaitsest. [WWW] <http://www.kmin.ee/et/eesmargid-tegevused/avalik-arvamus-riigikaitsest> (17.12.2015)

Bullough, O. (2014). Vladimir Putin: The rebuilding of 'Soviet' Russia. – *BBC News* [WWW] <http://www.bbc.com/news/magazine-26769481> (21.12.2015)

Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reus-Smit, C., True, J. (1996). *Theories of international relations*. United Kingdom: Palgrave Macmillan.

Buzan, B. (1991). *People. States and Fear*. 2nd edition. New York: Harvester Wheatsheaf.

Buzan, B., Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. United Kingdom: University Press, Cambridge.

Charter of the United Nations and Statue of the International Court of Justice. (1945). [WWW] <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (16.12.2015)

Convention on the Organisation for Economic Co-operation and Development. (1960). [WWW] <http://www.oecd.org/general/conventionontheorganisationforeconomicco-operationanddevelopment.htm> (16.12.2015)

Cooper, R. (2004). *Riikide murdmine: kord ja kaos 21. sajandil*. Tartu: OÜ Greifi trükikoda.

Eesti julgeolekupoliitika alused. (2010). – *Riigi Teataja I*, 2010, 22, 110.

Eesti julgeolekupoliitika alused. (2010). *Riigi Teataja aktivilisa*. [WWW] <https://www.riigiteataja.ee/aktivilisa/0000/1331/4462/13316508.pdf> (21.12.2015)

Fidler, S. (2014). NATO leaders to Vow to lift military spending. – *The Wall Street Journal* [WWW] <http://www.wsj.com/articles/nato-leaders-to-vow-to-lift-military-spending-1409832341> (30.12.2015)

Herd, G. P., Kriendler, J. (2013). Understanding NATO in the 21st Century: *Alliance strategies, security and global governance*. USA: Routledge. 35-89.

Hough, P. (1998). Understanding Global Security. London: Routledge.

Jaagant, U. (2010). Ministerium püüab Eestile kasutud haubitsad lätlastele kinkida. – *Eesti Päevaleht* [WWW] <http://epl.delfi.ee/news/eesti/ministeerium-puuab-eestile-kasutud-haubitsad-latlastele-kinkida?id=51274800> (30.12.2015)

Joenniemi, Pertti (1994). Introduction: Outlining Two Competing Security Agendas., in Joenniemi, P.& Prikulis, J. The Foreign Policies of the Baltic Countries: Basic Issues, Riga: TAPRI Research Report

Järv, M. (2015). Kaitseliidu liikmete arv kasvab mähinal. – *Eesti Ekspress* [WWW] <http://ekspress.delfi.ee/lisalood/kaitseliidu-liikmete-arv-kasvab-muhinal?id=72849211> (21.12.2015)

Kaitseministeeriumi pressibüroo (2009). Kantsler Terras: „Kaasaegsete miinijahtijate suurhange on edukalt lõpule jõudnud“ – *Postimees* [WWW] <http://uudisvoog.postimees.ee/?DATE=20090417&ID=202342> (30.12.2015)

Kaitsepoliitika. [WWW] <http://www.kmin.ee/et/eesmargid-tegevused/kaitsepoliitika> (30.12.2015)

Knutsen, T. L. (1997). A history of International Relations theory. USA: Manchester University Press.

Kodutütarde kodulehekül. [WWW] <http://www.kodutytar.ee/> (30.11.2015)

Kunnas, L. (2008). 35 viga Eesti iseseisva kaitsevõime arendamisel. – *Eesti Ekspress* [WWW] <http://ekspress.delfi.ee/kuum/leo-kunnas-35-viga-eesti-iseseisva-kaitsevoimearendamisel?id=27674435> (30.12.2015)

Kuus, M. (2007). Geopolitics Reframed: *Security and identity in Europe's Eastern enlargement*. New York: Palgrave Macmillan.

Kõuts, T. (2005). Eesti kaitsevæe relvastuse arengust – *Eesti Päevaleht* [WWW] <http://epl.delfi.ee/news/eesti/tarmo-kouts-eesti-kaitsevæe-relvastuse-arengust?id=51024943> (30.12.2015)

Laanemets, O. (2014). Eesti merejõudude ülesannete analüüs ja sellest tulenevad laevatüübid : magistritöö. Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia, Tallinn.

Laanemets, O. (2015). Rannikukaitse. – *Sõdur*, 1 (82), 20-23.

Laaneots, A. (2014). Vene-Gruusia 2008. aasta sõda-põhjused ja tagajärjed. Tartu: Kaitsevæe ühendatud õppeasutused.

- Laanetu, L. (2015). Mereväe miinitraalimisvõimest. – *Sõdur*, 4 (85), 57-63.
- Liik, K. (2005). Venemaa uus ekspansionism. – *Diplomaatia* [WWW] <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/venemaa-uus-ekspansionism/> (30.12.2015)
- Lindström, L. (2010). Eesti julgeolekupoliitika 21. sajandi teise kümnendi alguses. – *Eesti Päevaleht : Riigi Kaitse*, 12-13.
- Lipschutz, R. (1998). *On Security*. New York: Columbia University Press.
- Maavägi. [WWW] <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/maavagi> (01.12.2015)
- McInnes, C. (1992) *Security and strategy in the new Europe*. London: Routledge.
- Military expenditure (% of GDP). – The World Bank [WWW] http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?order=wbapi_data_value_2009%20wbapi_data_value&sort=asc (16.12.2015)
- Mälksoo, M. (2008). Europe's new vanguard or the old 'security modernists' in a fancy dress? The Baltic states against the images of Eastern Europe in the EU. Kasekamp, A. (Toim.). *Estonian Foreign Policy Yearbook 2008* (31-59). Tallinn: Eesti Välispoliitika Instituut
- Mälksoo, M. (2009). Akadeemilised julgeoleku-uuringud sõja ja rahu vahel. *Akadeemia*, 9, 1768-1781.
- Naiskodukaitse kodulehekül. [WWW] <http://www.naiskodukaitse.ee/> (30.11.2015)
- Noorte Kotkaste kodulehekül. [WWW] <http://www.nooredkotskad.ee> (30.11.2015)
- Nõmm, T. (2011). Eesti sõdurid ei pea oma varustust häbenema. – *Eesti Ekspress* [WWW] <http://ekspress.delfi.ee/kuum/eesti-sodurid-ei-pea-oma-varustust-habenema?id=61315278> (30.12.2015)
- Nõukogu ühismeede 2004/551/ÜVJP Euroopa Kaitseagentuuri loomise kohta – *Riigi Teataja I*, 12.07.2004, 245/17.
- OSCE eesmärgid ja tegevuspõhimõtted. [WWW] <http://www.vm.ee/et/osce-eesmargid-ja-tegevuspohimotted> (17.12.2015)
- Parts, J. (2014). Julgeolekupoliitika viis väljakutset. – *Maaleht*, 43 (1411), 19.
- Purtsak, K. (2012). Kaitseväeteenistuse seaduse mõistetest. [WWW] http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kristi_purtsak._kaitsevaeteenistuse_seaduse_moiste_test.pdf (30.12.2015)

Riigikaitse arengukava 2013-2022. [WWW]
<http://www.kaitseministeerium.ee/riigikaitse2022/riigikaitse-arengukava/index.html>
(01.12.2015)

Riigikaitse strateegia. (2010). – Riigi Teataja III, 05.01.2011, 7.

Rudzite-Stejskala, K. (2014). 2% of GDP for defence. – Latvian institute of International Affairs [WWW] <http://liia.lv/en/blogs/2-of-gdp-for-defence/> (30.12.2015)

Saimla, R. (2013). Miinisõda meresõjas. – *Sõdur*, 2 (71), 26-31.

Silm, S. (2012). Eesti suurim julgeolekuht – *Õhtuleht* [WWW]
<http://www.oh tuleht.ee/498745/eesti-suurim-julgeolekuht> (07.12.2015)

Spruds, A. Bukovskis, K. (2014). Security of the Broader Baltic Sea Region: *Afterthoughts from the Riga Seminar*. Riga : Latvian Institute of International Affairs.

Sytas, A. (2015). Lithuania to increase military spending to counter Russian threat. – *Reuters* [WWW] <http://www.reuters.com/article/us-lithuania-defence-idUSKBN0MU12720150403>
(30.12.2015)

The 15 countries with the highest military spending worldwide in 2014 (in billion U.S. dollars) [WWW] <http://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (16.12.2015)

Till, G. (2012). *Merevõim: Teejuht 21. sajandisse*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Walt, S. (1991). *The Renaissance of Security Studies*. USA: Blackwell Publishing [WWW]
<http://users.metu.edu.tr/utuba/Walt%20Renais.pdf> (30.12.2015)

Veebel, V., Riim, T. (2004). *Eesti julgeolekuperspektiivid Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitsepoliitika valguses*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Välisministeeriumi pressiosakond. (2015). Välisminister Pentus-Rosimannus: täna Moskvast sõlmitud lepe kinnitab Venemaa agressiivset meelestatust ja soovi Lõuna-Osseetia annekteerida. [WWW] <http://vm.ee/et/uudised/valisminister-pentus-rosimannus-tana-moskvas-solmitud-lepe-kinnitab-venemaa-agressiivset> (03.12.2015)

Õhuvägi. [WWW] <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/ohuvagi> (21.12.2015)

Ühtegi, R. (2011). 20 aastat kaitseväge kodaniku vaatevinklist. – *Eesti Postimees : Riigikaitse* [WWW] <http://ekspress.delfi.ee/arvamus/riho-uh-tegi-20-aastat-kaitsevage-kodaniku-vaatevinklist?id=61294428> (03.12.2015)

Ülevaade Eesti 2016. aasta eelarvekavast. - Rahandusministeerium. (2015). [WWW]
<http://www.fin.ee/riigieelarve-2016> (16.12.2015)

SUMMARY

MEMBERSHIP IN INTERNATIONAL ORGANISATIONS AND SELF-DEFENCE – THE SECURITY GUARANTEE FOR ESTONIA

Kerstin-Hedvig Martmaa

The aim of this thesis is to analyze the importance of the collaboration between the membership in international organisations and the self-defence, in order to guarantee the national security. Due to the globalisation and morecoming loose national borders, the international conflicts and their consequences affect the international well-being and security more and more. Ensuring the national self-defence is a mandatory step in order to retain independence. Taking part in the operations and processes of the international organisations such as the European Union and NATO, gives the ally a security guarantee that in a case of crisis, other allies are willing to assist and give a helping hand in order to eliminate the issue. Because the abilities to secure nations security differ by country, self-defence is not always the best way out. In this case, having allies might be the solution. The thesis also brings out the example of Georgian crisis in 2008, where self-defence was all this country had in standing against external military aggression. Unfortunately, unsecure self-defence and lack of allies could not insure the successful protection of Georgia. This example brings together the importance of collaborating two steps: developing a credible self-defence and taking part in international organisations and its operations in order to secure international welfare that affects every nation.

The thesis analyzes Estonia's effort in order to sustain the security in its nation, and also to find its weaknesses and strenghts in cooperation and self-defence in order to enhance Estonia's security and overall wellness.

Research has mostly been focused on analysing scientific articles and national strategies such as the National Defence Strategy. The author brings examples from other

countries such as Georgia, to emphasise the importance of the collaboration of international organisations and self-defence ability.

In the author's opinion, the thesis has achieved all the objectives as well as answered the research questions. It has presented different aspects of the necessity in combining self-defence and international cooperation in order to achieve security guarantee nationally and internationally as well.